

שמואל א

א וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן־הַרְמְתִים צוֹפִים מִהַר אֶפְרַיִם וּשְׁמוֹ אֱלֻקָּנָה א
 ב בֶּן־יֶרַחַם בֶּן־אֱלִיהוּא בֶּן־תַּחֲוִי בֶּן־צוּף אֶפְרַתִּי: וְלוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים א
 ג שֵׁם אַחַת חַנָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פְּנִנָּה וַיְהִי לַפְּנִנָּה יְלָדִים וּלְחַנָּה אֵין
 ד יְלָדִים: וְעַלָּה הָאִישׁ הַהוּא מְעִירוֹ מִיָּמִים וַיְמַיְמָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת
 ה וּלְזַבַּח לַיהוָה צְבָאוֹת בְּשֵׁלָה וְשֵׁם שְׁנֵי בְנֵי־עֲלִי חַפְנִל וּפְנַחַם
 ו כְּהֵנִים לַיהוָה: וַיְהִי הַיּוֹם וַיִּזְבַּח אֱלֻקָּנָה וְנָתַן לַפְּנִנָּה אֶשְׁתּוֹ
 ז וּלְכָל־בְּנֵיהָ וּבְנוֹתֶיהָ מְנוֹת: וּלְחַנָּה יָתֵן מְנָה אַחַת אֲפִים כִּי אֶת־
 ח חַנָּה אָהֵב וַיְהוּה סָגֵר רַחֲמָה: וְכַעֲסַתָּה צָרְתָּה גַם־כַּעַס בַּעֲבוּר
 ט הַדְּעָמָה כִּי־סָגֵר יְהוּה בְּעַד רַחֲמָה: וְכֵן יַעֲשֶׂה שָׁנָה בְּשָׁנָה מִדֵּי
 י עֲלֹתָהּ בְּבֵית יְהוָה כֵּן תִּכְעַסְנָה וְתִבְכֶּה וְלֹא תֹאכַל: וַיֹּאמֶר לָהּ
 יא אֱלֻקָּנָה אִשָּׁה חַנָּה לָמָּה תִּבְכִּי וְלָמָּה לֹא תֹאכְלִי וְלָמָּה יִרְעַ
 יב לְבַבְךָ הַלּוֹא אֲנֹכִי טוֹב לָךְ מֵעֲשָׂרָה בָּנִים: וַתִּקַּם חַנָּה אַחֲרָיָהּ א

הריונו, לידתו
והקדשתו
של שמואל

פרק א
ביאור

הסיפור הפותח את הספר מתרחש בסוף תקופת השופטים, ובו משתקפים מאפייני התקופה. המשכן ניצב בשלה, ומצבו עגום. אין מרבים לבקר בו, והוא מנוהל על ידי שני בני הכהן הגדול בלא דין ויושר.¹ ראשיתו של השינוי מתחילה במעשה מינורי, פרטי לכאורה.

פרק א א וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן־הַרְמְתִים צוֹפִים, מִהַר אֶפְרַיִם. לפי המסורת היה לוי² שחי בהר אפרים. ושמו אֱלֻקָּנָה בֶּן יֶרַחַם בֶּן אֱלִיהוּא בֶּן תַּחֲוִי בֶּן צוּף, אֶפְרַתִּי, בעל מעמד נכבד.³ ב וְלוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים – שֵׁם אַחַת חַנָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פְּנִנָּה. לא רבים היו האנשים שנשאו שתי נשים בתקופה ההיא, ולמצב כזה צריכה הייתה להיות סיבה מיוחדת⁴ – וַיְהִי לַפְּנִנָּה יְלָדִים, וּלְחַנָּה אֵין יְלָדִים. חנה הייתה אשתו הראשונה, ומשהתברר שאין היא יולדת, אלקנה נשא אשה שנייה כדי שתלד לו בנים. יש בכך כדי להסביר את ההבדל בין שתי מערכות היחסים.⁵ ג וְעַלָּה הָאִישׁ הַהוּא מְעִירוֹ מִיָּמִים יְמַיְמָה, מדי שנה, או: מדי חג⁶ לְהַשְׁתַּחֲוֹת וּלְזַבַּח לָהּ צְבָאוֹת בַּמִּקְדָּשׁ שְׁעַמַד אִז בְּשֵׁלָה. נראה שהמקום לא

ילדים. בשני המקרים אמם המרוחקת של הילדים הבלוטה את יתרון האמהות שלה על צרתה. (ראו בראשית כט, ל-לב; רלב"ג שמואל א' 'התועלת השני'; ראו עוד בראשית טז, ד).

הרחבות | אלקנה ונשותיו הסיפור המשפחתי הזה מזכיר את יחסי יעקב ונשותיו, רחל ולאה. גם אלקנה העדיף אשה אחת על פני האחרת. גם אלקנה אהב באופן גלוי ומובהק את האשה שלא ילדה לו

שימש כמוקד עלייה לרגל לכל ישראל. הגיעו אליו בעיקר אנשים שהתגוררו באזור שגזקו לשירותי המקדש.⁷ וְשֵׁם בְנֵי עֲלֵי הַכֶּהֵן הגדול, שהיה זקן למדי, חָפְנִי וּפְנִיחָס, כְּהֵנִים לֵה'. הם היו הממונים בפועל על בית המקדש.

ד וַיְהִי הַיּוֹם, באחד הימים, וַיִּזְבַּח אֱלֹקָנָה זבחי שלמים, המובאים למקדש בדרך כלל בימי חג ובשעת שמחה. מקצתם נשרף על המזבח, מקצתם ניתן לכהנים, והשאר נאכל על ידי הבעלים.⁸ וַנִּתֵּן אֱלֹקָנָה בחלוקת הזבח לְפִנְיָה אֲשֶׁתוֹ וּלְכָל בְּנֵיהָ וּבָנוֹתֶיהָ מְנוּת. ה וּלְחַנָּה יִתֵּן מְנָה אַחַת אֶפְסִים, מנה גדולה וחשובה,⁹ כִּי אֶת חַנָּה אָהַב, והוא ביטא בפומבי את העדפת חנה על פני אשתו האחרת. וְה' סָגַר רַחֲמָה, לא נולדו לה ילדים, לכן לא נתן לה אלא מנה אחת, בניגוד לפנינה.¹⁰ בדרך כלל בין הצרות – הנשים הנשואות לאותו גבר – שררה יריבות כלשהי. וְכַעֲסָתָה, הייתה מרגיזה אותה צָרָתָה, האשה השנייה בבית, גַּם בָּעַס, שוב ושוב בַּעֲבוּר הַרְעָמָה, כדי שחנה תתרעם,¹¹ כִּי סָגַר ה' בְּעַד רַחֲמָה.

ז וְכֵן – הענקת מנה כפולה לחנה יַעֲשֶׂה, נהג אלקנה מדי שָׁנָה בְּשָׁנָה. וּמִדֵּי עֲלֵתָה בְּבֵית ה' – כֵּן תִּכְעַסְנָה צָרָתָה, פנינה, וְהַתְּבַכָּה חַנָּה וְלֹא תֵאָכֵל. מכיוון שחשה מושפלת, אבד לה התיאבון. גם אם לא היה זה לעג בוטה, אבל במצב רגיש זה אפילו אמירה מקניטה, כמו "אולי תתני קצת מהמנה הגדולה לילדך", מעוררת בכי.¹²

ח וַיֹּאמֶר לָהּ אֱלֹקָנָה אִישָׁה, בעלה: חַנָּה, לָמָּה תִּבְבְּי? וְלָמָּה לֹא תֵאָכְלִי? וְלָמָּה יָרַע לְבַבְךָ? אני אוהב אותך ומסור לך. הֲלוֹא, האם אין אֲנֹכִי טוֹב לְךָ יוֹתֵר מֵעֲשָׂרָה בָּנִים!?

מימין:
ארץ אפרים
משמאל:
שלה
שחזור המזבח

מצפון לירושלים וא-רמה בצפון השומרון | העולם סמוך לסנור.

רַמְתֵּי־צוֹפִים ההשערות העיקריות לזיהוי המקום הן רַנְתִּיס במורדות הרי אפרים, 2 ק"מ ממערב לבית-אריה; א-רם (רמה)

אָכְלָה בְּשִׁלָּה וְאַחֲרַי שָׁתָה וְעָלִי הִכְהִין יֹשֵׁב עַל־הַפֶּסֶא עַל־מְזוּזַת
 הַיֵּבֶל יְהוָה: וְהָיָא מִרְת נֶפֶשׁ וְתַתְּפַלֵּל עַל־יְהוָה וּבְכָה תִבְכֶּה: י'
 וַתֵּדַר נָדָר וַתֹּאמֶר יְהוָה צְבָאוֹת אֲסֹדָאָה תִרְאֶה | בְּעַנֵּי אִמְתָּךְ י"א
 וּזְכַרְתֵּנִי וְלֹא־תִשְׁכַּח אֶת־אִמְתָּךְ וְנִתְּתָה לְאִמְתָּךְ זֶרַע אֲנָשִׁים
 וְנִתְּתוּ לַיהוָה פְּלִימֵי חַיִּיו וּמִזְרָה לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ: וְהָיָה י"ב
 כִּי הִדְבַּתָּה לְהַתְּפַלֵּל לִפְנֵי יְהוָה וְעָלִי שָׁמַר אֶת־פִּיהָ: וְחִנָּה הִיא י"ג
 מְדַבֶּרֶת עַל־לִפָּה רַק שִׁפְתֶיהָ נִעֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמַע וּיַחֲשֹׁבָה
 עָלֶי לְשִׁכְחָה: וַיֹּאמֶר אֱלֹהֶי עָלִי עַד־מָתַי תִּשְׁתַּכְּרִין הַסְּרִי אֶת־ י"ד
 יַיִנְךָ מֵעַלְיֶךָ: וַתַּעַן חֲנָה וַתֹּאמֶר לֹא אֲדַנִּי אִשָּׁה קִשְׁת־רוּחַ אֲנֹכִי טו
 וַיִּזַּן וְשָׁכַר לֹא שָׁתִיתִי וְאֶשְׁפֹךְ אֶת־נַפְשִׁי לִפְנֵי יְהוָה: אַל־תִּתֵּן אֶת־ י"ז
 אִמְתָּךְ לִפְנֵי בַת־בְּלִיעַל כִּי־מֵרֹב שִׁיחֵי וְכַעֲסֵי דִבַּרְתִּי עַד־הַנְּהָה:
 וַיַּעַן עָלֶי וַיֹּאמֶר לְכִי לְשָׁלוֹם וְאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֶת־שְׁלֹתְךָ אֶשְׁר י"ז
 שְׁאֵלָת מַעֲמוֹ: וַתֹּאמֶר תִּמְצָא שְׁפָחַתְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וְתִלְךְ הָאִשָּׁה י"ח

הרחבות | זהו מרת נפש' ייתכן שלולא הציקה לה פנינה, לא הייתה חנה מצטערת כל כך. בכל חברה המעוניינת בילדים נחשב מצבה של אשה שאינה אם כחסר; הערות מן הזולת פוגעות באשה חשוכת הילדים. עם זה, נראה שמרירותה לא נבעה רק מן ההיבט החברתי. חנה חשה כאילו יש בה פגם אישי. כך תיארו חכמים את תפילתה של חנה: "ריבונו של עולם, כל מה שבראת באשה, לא בראת דבר אחד לבטלה... דדים הללו שנתת על לבי למה - לא להניק בהן! תן לי בן ואניק בהן". בראת בי את היכולת הנשית ללדת, ואינך מאפשר לי להגשים את מהותי. (ראו ברכות לא ע"ב; מדרש שמואל ח; בראשית ל, כא). בהקשר זה אפשר להבין את דבריו של אלקנה כעידוד החוזר על עצמו מדי שנה. עם זה, ייתכן שהפעם אלקנה הדגיש זאת יותר מפעמים אחרות, ואולי אף כעס. אחרי הכול, גם פנינה היא אשתו, וילדיה הם ילדיו. הצורך להשליט סדר ולהרגיע

את הרוחות בביתו הכביד עליו. לכן אמר אלקנה לחנה שמכיוון שהיא אהובה, אל לה להיות כה פגיעה. יתר על כן, גם אם התכוון לעודד את רוחה, אולי השפיעו עליה דבריו באופן הפוך. אפשר שבתחילה היה אומר לה: "אם ירצה ה' עוד יהיה לך ילד, ואם לא עכשיו - בשנה הבאה". אולם בתגובתו המובאת כאן הוא קיבל את מצבה הנוכחי כעובדה מוגמרת: את תהיי אשתי האהובה, היא תהיה אם ילדי, וראוי שתשמחי בחלקך, שהוא אולי נעים ומכובד יותר, (ראו מלבי"ם פס' ח). את גזר הדין הזה אין חנה מקבלת, ולכן היא קמה במרירות ועושה מעשה.

'ה' צבאות' שם הקודש הזה נזכר כאן לראשונה במקרא. כך הסבירו חכמים את נקיטתו בפי חנה: הלוא לך יש כל צבאות העולם, מדוע לא תעניקי לי ילד אחד? (ראו ברכות לא ע"ב).

ט וַתִּקַּם חַנָּה אַחֲרַי אֶכְלָה בְּשִׁלָּה וְאַחֲרַי שָׁתָה, לאחר הסעודה | ביאור המשפחתית הטעונה, וְעֵלִי הַבְּחֵן יֵשֵׁב עַל הַפֶּסֶא עַל, ליד מזוזות, שער היכל ה', ולא בתוך המקדש. אולי חנה דרשה בשלומו, אבל לא התייחסה אליו במיוחד, י וְהָיָא נִכְנְסָה פְּנִימָה מִרְת נֶפֶשׁ, ממורמרת, פגועה ועגומה, וְהַתְּפִלָּל עַל, אל ה' וּבְכָה תִבְכֶּה. יא וַתִּדְרֹג נְדָר וַתֹּאמֶר: ה' צְבָאוֹת, אִם רָאָה תְּרָאָה בְּעֵינַי, במצוקתה של אֲמַתְךָ, שפחתך, במצוקתך, וּזְכַרְתִּנִי וְלֹא תִשְׁכַּח אֶת אֲמַתְךָ, וְנִתְּתָה לְאֲמַתְךָ זֶרַע אֲנָשִׁים, זרע חשוב וחזק. אולי קודם לכן הפילה, כלומר היה לה זרע אבל לא זרע בר-קיימא.¹³ כעת היא מבטיחה: אם תיתן לי זרע שיתקיים – וְנִתְּתִינוּ, אקדיש אותו לה', לְכָל יְמֵי חַיָּיו, ומזדה, תער לא יַעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ. היא נודרת מראש שהילד יהיה נזיר ולא יגלחו את שערותיו.¹⁴

יב וְהָיָה כִּי הִרְבֵּתָה לְהַתְּפִלָּל לְפָנַי ה', וְעֵלִי שׁוֹמֵר, משגיח אֶת פִּיָּה. כפי הנראה, לא היו במקום אנשים רבים, ועלי שישב בסמוך הבחין בה. יג וְחַנָּה, היא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ, בשקט. היא אינה מעוניינת שאחרים ישמעו את השתפכות נפשה, וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמָע. וְיַחְשְׁבָה עֵלַי לְשִׁבְרָה, שכן השיכורים מדברים לעתים לעצמם, או שנדמה להם שהם מדברים בזמן שאינם אומרים דבר. כאשר עלי ראה אשה מעווה את פיה כאילו הייתה מדברת, אך שום קול לא נשמע ממנה, הוא הסיק שהיא שיכורה.¹⁵

יד וַיֹּאמֶר אֵלָיָהּ עֲלֵי: עַד מַתִּי תִשְׁתַּכְּרִין, תנהגי בשכרות? ואם כבר השתכרת – הָסִירִי אֶת הַשְּׁפַעְתּוֹ שֶׁל יַיִן מֵעַלְיָךְ! אין זה ראוי ונאה להשתכר, ובוודאי לא בבית ה'.¹⁶

טו וַתַּעַן חַנָּה וַתֹּאמֶר: לֹא, אַתָּה טוֹעָה בִּי, אֲדֹנָי. אֲשֶׁה קִשְׁת רוּחַ, מרת נפש אֲנֹכִי, וַיַּיִן וְשִׁכָר לֹא שָׁתִיתִי כָּלֹל. וְאֶשְׁפֹּךְ אֶת נַפְשִׁי לְפָנַי ה'. לפניו דיברתי, ועל כן לא הייתי צריכה להרים את קולי. טז אֶל תִּתֵּן אֶת אֲמַתְךָ לְפָנַי, כמו בַּת בְּלִיעֵל. אל תראה בי אשה בלתי מוסרית שבאה למקדש שיכורה, כִּי מְרֹב שִׁיחֵי, הבעת מרירות נפשי וְכַעֲסֵי דְבַרְתִּי באריכות רבה עַד הַנְּהָ. כנראה הארכה גדולה בתפילה לא הייתה מקובלת.¹⁷ כשעלי נוכח לדעת שהיא מדברת כאדם פיכח לחלוטין, הוא התחרט על שפגע בה.

יז וַיַּעַן עֲלֵי וַיֹּאמֶר: לְכִי לְשָׁלוֹם, והוא הוסיף מיד דברי עידוד הנוגעים להמשך חייה¹⁸ – וְאַלֵּהִי יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֶת שְׂאֵלְתְךָ אֲשֶׁר שְׂאֵלְתָּ מֵעַמּוֹ. אינני יודע מה ביקשת, אבל אני מברך אותך שה' יעניק לך את מבוקשך. יח וַתֹּאמֶר: תִּמְצָא שְׁפָחְתְךָ חֵן בְּעֵינַיְךָ. הלוואי יהיה כדברך.¹⁹

לְדַרְכָּהּ וּתְאָכַל וּפְנִיָּהּ לֹא־הָיוּ־לָהּ עוֹד: וַיִּשְׁכְּמוּ בַּבֶּקֶר וַיִּשְׁתַּחֲווּ יט
 לְפָנָי יְהוָה וַיָּשָׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתֶם הָרְמָתָה וַיֵּדַע אֱלֹקֵנָה אֶת־
 חַנָּה אִשְׁתּוֹ וַיִּזְכְּרָהּ יְהוָה: וַיְהִי לְתַקְפוֹת הַיָּמִים וַתַּהַר חַנָּה וַתֵּלֶד כ
 בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שְׁמוּאֵל כִּי מִיְהוָה שְׁאַלְתִּינוּ: וַיַּעַל הָאִישׁ כא
 אֱלֹקֵנָה וּכְל־בֵּיתוֹ לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֶת־זִבְחַת הַיָּמִים וְאֶת־נִדְרוֹ: וַחַנָּה כב
 לֹא עָלְתָה כִּי־אָמְרָה לְאִשָּׁה עַד יִגְמַל הַנַּעַר וְהִבֵּאתִיו וְנִרְאָה
 אֶת־פָּנָי יְהוָה וַיָּשָׁב שֵׁם עַד־עוֹלָם: וַיֹּאמֶר לָהּ אֱלֹקֵנָה אִשָּׁה עֲשֵׂי כג
 הַטּוֹב בְּעֵינַיִךְ שְׁבִי עַד־גְּמֻלְךָ אִתּוֹ אֲךָ יִקָּם יְהוָה אֶת־דְּבָרְךָ וַתֵּשֶׁב
 הָאִשָּׁה וַתִּינַק אֶת־בְּנָהּ עַד־גְּמֻלָּהּ אִתּוֹ: וַתַּעֲלֶהּ עִמָּה כַּאֲשֶׁר כד
 גְּמֻלָּתוֹ בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה וְאַיִפָּה אַחַת קָמַח וְנִבֵּל זֵיץ וַתִּבְאֶהּ
 בֵּית־יְהוָה שְׁלוֹ וְהַנַּעַר נָעַר: וַיִּשְׁחֲטוּ אֶת־הַפֶּה וַיָּבֹאוּ אֶת־הַנַּעַר כה
 אֶל־עָלָי: וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי חַי נַפְשְׁךָ אֲדֹנָי אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצְבֶּת כו
 עִמָּכָה בָּזָה לְהַתְּפַלֵּל אֶל־יְהוָה: אֶל־הַנַּעַר הַזֶּה הַתְּפַלְּלָתִי וַיִּתֵּן כז
 יְהוָה לִי אֶת־שְׁאֵלָתִי אֲשֶׁר שְׁאַלְתִּי מֵעַמּוֹ: וְגַם אֲנֹכִי הִשְׁאַלְתִּיהוּ כח
 לַיהוָה כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הָיָה הוּא שְׂאוֹל לַיהוָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ שֵׁם

ביאור | וַתֵּלֶךְ הָאִשָּׁה לְדַרְכָּהּ, וַתֵּאָכַל כַּרְגִיל, וּפְנִיָּהּ הַזּוֹעֵפּוֹת²⁰ לֹא הָיוּ לָהּ
 עוֹד. הַתְּחוּשׁוֹת הַקְּשׁוֹת שֶׁל צַעַר, כַּעַס וְכָאֵב לֵב שֶׁלִּיו אוֹתָהּ
 עַד כִּה בִשְׁלַח הַתְּפוּגָג, אוֹלֵי מִפְּנֵי תְפִילָתָהּ הָעֵמוּקָה וּמֵהַעוֹבְדָה
 שֶׁהִכְהֵן הַגְּדוֹל הָעֵנִיק לָהּ בְּרַכָּה מִיּוֹחַדָּת. עֵתָה הַתְּעוֹרָרָה בָּהּ בִּיטְחוֹן
 וַתִּקְוֶה. יט וַיִּשְׁכְּמוּ בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה בַּבֶּקֶר, וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְפָנָי ה' בְּפִרְדָּתָם
 מִן הַמִּקְדָּשׁ,²¹ וַיָּשָׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל בֵּיתֶם הָרְמָתָה, אֵל הָרְמָה.

וַיֵּדַע, קָרַב, קִיִּים יַחְסִי אִישׁוֹת אֱלֹקֵנָה אֶת, עִם חַנָּה אִשְׁתּוֹ, וּבִפְעַם
 הַזֹּאת – וַיִּזְכְּרָהּ ה'. כ וַיְהִי לְתַקְפוֹת הַיָּמִים, עִבְרָה שְׁנָה – וּבִינְתִיִּים

שאול ולא שמואל. נראה שמשמעותו
 הראשונה של השם היא: שמו אל, והיא
 קוראת לו כך כדי לומר שהוא נקרא בשם
 האל, כלומר, שייך ומוקדש לה'. (ראו
 אברבנאל).

הרחבות | וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שְׁמוּאֵל כִּי מִה' שְׁאַלְתִּינוּ
 השם שמואל היה מצוי כבר קודם לכן, ולא
 חודש לכבוד המאורע הנוכחי. (ראו במדבר
 לד,ב). הנימוק המוזכר לשם מעורר בעיה:
 הרי מבחינה לשונית, אילו רצתה להדגיש
 שהילד שאול מה', היה עליה לקרוא לו

וַתְּהַר חַנָּה וַתֵּלֶד בֶּן, וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שְׁמוּאֵל, וְהַהִסְבֵּר שֶׁנִּתְּנָה לָשֵׁם -
 כִּי מֵה' שְׂאֵלָתוֹ.

כא וַיַּעַל הָאִישׁ אֶלְקָנָה וְכָל בֵּיתוֹ, מִשְׁפַּחְתּוֹ לְזִבְחַ לַה' אֶת זִבְחַ הַיָּמִים,
 הַקִּרְבָּנוֹת הַרְאוּיִים לְאוֹתָם יָמִים, אוֹלֵי קִרְבָּנוֹת הַחֹג, וְאֶת נְדָרוֹ,
 קִרְבָּנוֹת הַנְּדָרִים שֶׁהוּא נָדַר בְּמִשְׁךְ הַשָּׁנָה.²² כב וְאֵילוֹ חַנָּה עִם בְּנָה
 לֹא עָלְתָה, כִּי אָמְרָה לְאִישָׁהּ: אַחְכָּה עַד יִגְמַל הַנְּעָר מִחֶלֶב אִמּוֹ וְיוֹכֵל
 לֵאכּוֹל כָּל מֵאֵכֶל, וְהִבְאֵתוּ אֹז לְמִקְדָּשׁ וְנִרְאָה אֶת פָּנֶי ה', וַיֵּשֶׁב שָׁם
 עַד עוֹלָם. בִּינְתָיִים אֲשֵׁיר אוֹתוֹ בְּבֵית וְאֲשֵׁתֵעֲשֶׂע בּוֹ. כְּשִׁיגְדַל מֵעֵט,
 אָבִיא אוֹתוֹ לְשֵׁלָה וְאֲתָן אוֹתוֹ לֵה'.²³

כג וַיֹּאמֶר לֵה אֶלְקָנָה אִישָׁהּ: עֲשֵׂי הַטּוֹב בְּעֵינַיִךְ. שְׁבִי, הַיִּשְׂאָרִי פֹה עִם
 הַיֶּלֶד עַד גְּמֻלְךָ אֹתוֹ, אַךְ לֹו יָקָם ה' אֶת דְּבָרוֹ וּמִשְׁפָּטוֹ שֶׁל הַיֶּלֶד, שִׁיחִיה
 וַיִּגְדַּל כְּרֵאוֹ.²⁴

וַתֵּשֶׁב הָאִשָּׁה וַתִּינֶק אֶת בְּנָהּ עַד גְּמֻלָּהּ אֹתוֹ.

כד וַתַּעֲלֶהּוּ עִמָּהּ לְמִקְדָּשׁ בְּאֶשֶׁר הִגִּיעַ לְגִיל שְׁנַת־יָמִים-שְׁלוֹשׁ וְאוֹלֵי קֶצֶת
 יוֹתֵר.²⁵ ואז - גְּמֻלָּתוֹ, בְּאוֹפֵן מִיּוֹחַד וְחִגִּיגִי לְכַבּוֹד הַמְּאוֹרָע.²⁶ כה בְּפָרִים
 שְׁלֹשָׁה וְאִיפָה, מִידַת נֶפֶח קְדוּמָה שִׁשִּׁיעוּרָה כ-22 לִיטֵר אוֹ יוֹתֵר, אֶחָת
 קֶמַח וְנֶבֶל, נָאֵד אוֹ כִּלֵי חֶרֶס הַעֲשׂוּי לִיָּין.²⁷ וַתִּבְאֶהוּ בֵּית ה', לְשֵׁלוֹ, שֵׁלָה.
 וְהַנְּעָר נָעַר, נוֹהֵג מֵעֲשֵׂה נַעֲרוֹת כִּילֵד קֶטָן. אוֹלֵי הִיָּה יֶלֶד שׁוֹבֵב אוֹ
 חֲרִיף,²⁸ מִכָּל מְקוֹם נוֹכַחוֹתוֹ נִיכְרָה בְּמִקְדָּשׁ, שָׁבוּ הִיוּ בְּעִיקָר אֲנָשִׁים
 מִבּוֹגְרִים.²⁹ כו וַיִּשְׁחָטוּ אֶת הַפָּר לְקִרְבָּן, וַיִּבְיֵאוּ אֶת הַנְּעָר אֶל עַלֵי הַכֹּהֵן.

כז וַתֹּאמֶר חַנָּה לְעַלֵי: בִּי, בְּבִקְשָׁה, אֲדַנִּי! חֵי נַפְשֵׁךְ, אֲדַנִּי! אֲנִי אוֹתָהּ
 הָאִשָּׁה הַנְּעֻצָּת, שֶׁעֲמָדָה עִמָּכָה, עִמָּךְ בָּזָה לְהַתְּפִיל אֶל ה'. בְּעֵבֶר חַנָּה
 לֹא סִיפְרָה לּוֹ מֵה בִיקְשָׁה. עֲכָשִׁיו הִיא מִגְּלָה לּוֹ: כז אֶל הַנְּעָר הַזֶּה
 הַתְּפִלְלָתִי, וַיִּתֵּן ה' לִי אֶת שְׂאֵלָתִי אֲשֶׁר שְׂאֵלְתִי מֵעֵמוֹ. כח וּמִכִּיוּן שֶׁה'
 מִילָא אֶת מִשְׂאֵלְתִי, הִרִי גַם אֲנֹכִי הַשְּׂאֵלְתָהּ, כְּחֶלֶק מִהַמִּשְׂאֵלָה שֶׁלִּי
 לֵה'. כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר הִיָּה, יִהְיֶה בְּעוֹלָם - הוּא שְׂאוֹל, מִסוּר וְנִתּוֹן לֵה'.
 וַיִּשְׁתַּחֲוּ, הַנוֹכַחִים הַשְּׂתַחֲוּ שָׁם לֵה'.

נבל יין
 מהתקופה הרומית

לִיהוּה: וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמֶר עֲלֵךְ לִבִּי בַיהוָה רַמָּה א ב
 קִרְנֵי בַיהוָה רָחַב פִּי עַל-אוֹיְבֵי כִי שָׁמַחְתִּי בִישׁוּעַתְךָ: אֵינִי קְדוֹשׁ ב
 בַיהוָה כִּי-אֵינִי בְלִתְךָ וְאֵינִי צוּר כַּאֲלֹהֵינוּ: אֶל-תִּרְבּוּ תִדְבְּרוּ גְבֻהָה ג
 גְּבֻהָה יֵצֵא עֲתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דַּעוֹת יְהוָה וְלֹא נִתְּנָנוּ עֲלֹלוֹת: וְלו
 קִשְׁת גְּבֻרִים חַתִּים וְנִכְשָׁלִים אָזְרוּ חֵיל: שְׁבַעִים בְּלַחַם נִשְׁפְּרוּ ה
 וְדַעֲבִים חָדְלוּ עַד-עֲקָרָה יִלְדָה שְׁבַעָה וְרַבַּת בָּנִים אִמְלָלָה: יְהוָה ו
 מִמִּית וּמִחַיָּה מוֹרִיד שְׁאוּל וַיַּעַל: יְהוָה מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר מִשְׁפִּיל ז
 אֶרֶץ-מְרוֹמִים: מִקִּים מַעְפָּר דָּל מֵאֲשַׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן לְהוֹשִׁיב עֵס-ח
 נְדִיבִים וְכֹסֵא כְבוֹד יִנְחָלֶם כִּי לִיהוָה מִצְקֵי אֶרֶץ וַיִּשֵׁת עֲלֵיהֶם
 תִּבְל: רַגְלֵי חֲסִידוֹ יִשְׁמֹר וְרַשָּׁעִים בַּחֲשָׁךְ יִדְמוּ כִּי-לֹא בִכַח יִגְבְּרוּ-ט
 אִישׁ: יְהוָה יַחַתּוּ מְרִיבּוֹ עָלוּ בְשָׁמַיִם יִרְעֶם יְהוָה יִדִּין אֲפִסֵּי-אֶרֶץ י
 וַיִּתֶּן-עֵז לְמַלְכּוֹ וַיִּדֶם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ:
 וַיִּלְךְ אֶלְקָנָה הַרְמַתָּה עַל-בֵּיתוֹ וְהִנְעַר הָיָה מִשְׁרַת אֶת-יְהוָה יא

תפילת חנה

בעקבות הלידה הנסית מתפללת חנה תפילה מפוארת ומליצית מאוד, שעיקר תוכנה הוא הבעת תודה ושבח על גדולת ה' שראתה. חנה מבטאת את ההכרה שקיבלה בדיק את מה שביקשה. היא רואה את יד ה' פועלת בעולם ומודה לו על הנהגתו.

פרק ב פס' א-י

ביאור | פרק ב א וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמֶר:

עֲלֵךְ, שמח לבי בה', רַמָּה קִרְנֵי, גדל כוחי, עליתי לגדולה בעזרת ה'.¹ רָחַב פִּי לדבר כרצוני על, מול אוֹיְבֵי, שאין להם מענה כנגדי, כִּי שָׁמַחְתִּי בגילוי ישועתך. האמנתי כך גם קודם, אבל עכשיו אני שמחה לראות את ישועתך בגלוי. ב אֵינִי קְדוֹשׁ כִּי אֵינִי עוֹנָה ועוזר בְּלִתְךָ, בלעדיך, וְאֵינִי צוּר, תקיף כַּאֲלֹהֵינוּ. נבדלותו של ה' אינה מרחיקה אותו מהעולם. הוא פועל בו תדיר.²

חנה פונה אל אויביה: ג אֶל תִּרְבּוּ תִדְבְּרוּ גְבֻהָה גְּבֻהָה, דברי גאווה ויומרנות, כאילו אתם יודעים ומבינים הכול. אֶל³ יֵצֵא עֲתָק, דברי

הרחבות | ז'ובת בנים אִמְלָלָה: היו שראו בביטוי זה רמז לכך שפנינה איבדה חלק מילדיה, אולי בתור עונש על הקנטות חנה (ראו מדרש שמואל ה'; רש"י ורד"ק). מכל מקום, חנה מתארת עולם חדש: אלה שהצליחו והיו גיבורים נפלו ונדחקו, והיא, לעומת זאת, ניצבת מאושרת הודות לישועת ה'. היא זכתה להביא ילד לעולם, ותחושתה דומה לתחושתה של רחל במצב דומה, שאמרה: אֶסֶף אֱלֹהִים אֶת חֲרַפְתִּי (בראשית ל, ג).

גאוה או סרה מפיכם על ה'⁴; כי לאמתו של דבר, אֵל דְּעוֹת, בעל כל הדעות ויודע את כולן ה', וְרַק לֹא, על ידיו נִתְפַּנּוּ עֲלֵלוֹת, נערכים מעשי העולם.⁵

ד מצד אחד, קִשְׁת גְּבִרִים – גיבורי קשת, הגיבורים בעלי הקשת⁶ חֲתָיִם, נשברים, ומצד שני, הַנְּבָשָׁלִים אֲזָרוּ חֵיִל, מתחזקים.⁷ ה' הַשְּׂבָעִים – בַּעֲבוּר לָחֶם נִשְׁכָּרוּ. אפילו משכורת לא ניתנת להם תמורת עבודתם אלא לחם לאכול בלבד, ואילו הַרְעֵבִים חֲדָלוּ, פסקו לרעוב, עַד כִּדִּי כִּךְ⁸ שהעקרה ילדה שְׂבָעָה ואילו רַבַּת הַפְּנִים אֲמָלְלָה.⁹ ה' מִמִּית וּמְחַיֶּה, הוא מוֹרִיד שָׁאוֹל – וַיַּעַל, גם מעלה מן השאול.¹⁰ ה' מוֹרִישׁ, מרושש וגם מַעֲשִׂיר. הוא מְשַׁפֵּיל וְאֵף מְרוֹמֵם.¹¹ מִקֵּים מַעֲפָר דָּל, מֵאֲשַׁפֵּת, ממקום הפסולת והגרוטאות יָרִים אֲבִיוֹן, עני היושב שם מחוסר מקום. לְהוֹשִׁיב אֶת הַדָּל וְהַאֲבִיוֹן עִם נְדִיבִים, נכבדים, וְכִסָּא כְבוֹד יִנְחָלֵם. כִּי לֹא מְצָקִי, יסודות הארץ, וַיִּשֶׁת, הוא מבסס עֲלֵיהֶם תְּבֵל. יסודות העולם נתונים בידי ה', והוא עושה בהם כרצונו. ביכולתו להעלות את העולם או להורידו, להפכו למקום נוח יותר לאנשים אחדים ופחות לאחרים.¹² רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר, וְרַשְׁעִים בַּחֲשֶׁךְ יִדְמֹו, ייעלמו ויאבדו, או: ישתקו מרשעתם,¹³ כִּי לֹא בְּכַח יִגְבֵר אִישׁ, אלא חסד ה', רצונו והשגחתו המיוחדת על חסידיו¹⁴ שולטים בעולם.¹⁵ ה' יַחַתֵּן, יישברו מְרִיבָיו, הקמים נגדו. עָלְיוֹ, על כל אחד מהם, ה' בְּשָׁמַיִם יִרְעַם, יכם ברעם. ה' יִדִּין, ידון עד אֲפְסֵי אָרֶץ, קצות העולם.

חנה מסיימת בתקווה נבואית:¹¹ וַיִּתֵּן ה' עֵז לְמַלְכוֹ, וְיָרַם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ. אולי הבן הזה יכשיר את העולם לקראת מלכות ישראל.

חטאי כהני
משכן שלה
וקללת
בית עלי
פרק בפס' יא-לו

כאן מתבטאת המציאות העגומה ששוררה במשכן שלה באותו הזמן. לעומת עלי הכהן הגדול, המצטייר כאדם חשוב וקדוש המתבונן באנשים הבאים לבית ה' ומדריכם, המברך וברכתו מתקיימת, בניו נוהגים בגסות רוח. הם מטרידים באלמות את באי המקדש. עלי מנסה להניאם ממעשיהם ללא הועיל. בסופו של דבר מודיעים לעלי את דבר העונש הקשה שיחול על ביתו לדורותיו.

יא וַיִּלֶךְ אֶלְקָנָה הָרִמְתָּה עַל, אל¹ בֵּיתוֹ, או: עם אשתו.² לאחר ששהה עם משפחתו בשלה, הוא הלך לדרכו וחנה חזרה אֵתוֹ. וְהַנְּעִר שְׂמוֹאֵל הָיָה מְשַׁרְת אֶת ה' אֶת פְּנֵי, לפני³ עָלֵי הַבְּהֵן. שמואל ניסה לסייע לעלי כמיטב יכולתו. בתור ילד קטן לא היה בכוחו לעשות הרבה, כמובן, אך הסתייעו בו בפעולות עזר שונות.⁴

אֶת־פָּנַי עָלַי הַכְּהֵן: וּבָנִי עָלַי בָּנִי בְלִיעֵל לֹא יָדְעוּ אֶת־יְהוָה: יב
 וּמִשְׁפַּט הַכְּהֹנִים אֶת־הָעַם כָּל־אִישׁ זִבְחַת זִבְחַת וּבָא נָעַר הַכְּהֵן יג
 כְּבִשָׁל הַבָּשָׂר וְהַמְזִלֵּג שְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים בְּיָדוֹ: וְהִכָּה בַּפִּיֹר אוֹ בַדּוֹד יד
 אוֹ בַקְּלַחַת אוֹ בַפִּיֹר כֹּל אֲשֶׁר יַעֲלֶה הַמְזִלֵּג יִקַּח הַכְּהֵן בּוֹ כֶּכֶה
 יַעֲשׂוּ לְכָל־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים שָׁם בְּשִׁלְהָ: גַּם בְּטָרֶם יִקְטִירוּן אֶת־טו
 הַחֶלֶב וּבָא י נָעַר הַכְּהֵן וְאָמַר לְאִישׁ הַזִּבְחַת תִּנְהַ בָּשָׂר לְעֹלוֹת
 לַכְּהֵן וְלֹא־יִקַּח מִמֶּנּוּ בָּשָׂר מִבְּשָׂל כִּי אִסְּחִי: וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הָאִישׁ טז
 קִטְר יִקְטִירוּן כִּי־וּם הַחֶלֶב וְקַח־לְךָ כִּי־אֲשֶׁר תֵּאָוֶה נִפְשֶׁךָ וְאָמַר ו
 לֹא כִי עֲתָה תִתֵּן וְאִם־לֹא לְקַחְתִּי בַחֲזָקָה: וַתְּהִי חֲטָאת הַנְּעָרִים יז
 גְּדוֹלָה מְאֹד אֶת־פָּנַי יְהוָה כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים אֶת מִנְחַת יְהוָה:
 וּשְׂמוּאֵל מְשָׁרֵת אֶת־פָּנָיו יְהוָה נָעַר חָגוֹר אֶפּוֹד בֶּד: וּמַעֲיֵל קָטָן יח
 תַּעֲשֶׂה־לוֹ אִמּוֹ וְהַעֲלִתָהּ לוֹ מִיָּמִים וּמִיָּמָה בַעֲלוֹתָהּ אֶת־אִשָּׁה טט
 לְזִבְחַת אֶת־זִבְחַת הַיָּמִים: וּבִרְךָ עָלַי אֶת־אֱלֹקֵיךָ וְאֶת־אֲשֵׁרְךָ כ
 וְאָמַר יֵשֶׁם יְהוָה לְךָ זֶרַע מִן־הָאִשָּׁה הַזֹּאת תַּחַת הַשָּׂאֵלָה
 אֲשֶׁר שָׂאֵל לִיהוָה וְהָלַכּוּ לְמִקְוָמוֹ: כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־חַנְּנָה כא

ביאור | יב ובני עלי היו בני בליעל, אנשים רעים שלא ידעו את ה' ולא היו מעוניינים לדעת. הם לא הלכו בדרכי אביהם. יג ומשפט, מנהגם של אותם הכהנים את, עם העם, כאשר בא כל איש והוא זבח זבח שלמים, שמקצתו עולה למזבח, מקצתו ניתן לכהנים, והיתר - לבעלים, ובא נער, משרת הכהן כבשל הבשר. והמזלג, מעין קלשון שנועד להרמת בשר, בעל שלש השנים בידו, יד והכה במזלג בפיר, כלי גדול להדחת הבשר ולבישולו⁵ או בדוד או בקלחת או בפיר, כלי בישול שונים,⁶ כל אשר יעלה המזלג, ללא אבחנה - יקח הכהן בו. למרות שלפי משפט התורה רק חלקים מסוימים מיועדים לכהן, ואחרים שייכים לבעלים,

שמואל אפוד (ראו רד"ק להלן פס' כח; כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, כט, לו, לז, לח, לט, ס, סא, סב, סג, סד, סה, סו, סז, סח, סט, ע, עא, עב, עג, עד, עה, עו, עז, עח, עט, פ, פא, פב, פג, פד, פע, פו, פז, פח,פט, פס, פס', כח; הכינה לו גם מעיל, הדומה לזה של מבוגר או של הכהן.

הרחבות | נער חגור אפוד בד, ומעיל... בדרך כלל ילדים קטנים לא לבשו אפוד ומעיל, שהיו בגדים שנהגו ללבוש כהנים, לויים ועובדי ה'. אולם בתור מעין כהן מיניאטורי לבש

בני עלי היו עושים כרצונם ולוקחים כל חלק שרצו.⁷ כָּכָה יַעֲשׂוּ לְכָל יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים שָׁם בְּשִׁלְהָ. והבאים, שאולי כיבדו את הכהנים או התייחסו אליהם בנימוס, לא יכלו להתנגד.

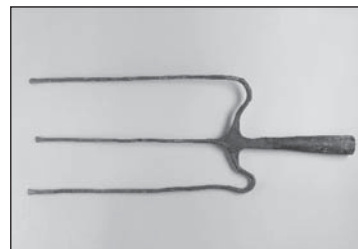
^{טו} יתר על כן, גם בְּטָרִם יִקְטִירוּן, ישרפו על המזבח את החֶלֶב, וּבָא נַעַר הַכֹּהֵן וְאָמַר לְאִישׁ הַזֹּבֵחַ: תִּנְהַ בְּשֵׁר לְצִלוֹת לְכַהֵן, וְלֹא יִקַּח מִמֶּךָ בְּשֵׁר מִבְּשָׂל כִּי אִם חֵי. תחילה זבח השלמים נשחט, מפרקים אותו לחלקיו, והחלב נשרף על המזבח, ורק לאחר מכן מותר לאכלו.⁸ לכהנים הללו לא הייתה סבלנות להמתין.

^{טז} וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הָאִישׁ: קִטֹּר יִקְטִירוּן בְּיוֹם הַחֶלֶב, וְאִזְקַח לְךָ בְּאֶשׁ תְּאֻוָּה נִפְשָׁךְ. לא אטעם מהבשר עד שיעלו את החלב על המזבח, וראוי שאף אתה תמתין עד שייגמרו להקריב, ואז קח מה שתרצה. וְאָמַר נַעַר הַכֹּהֵן: לֹא, כִּי עֲתָה תִתֶּן, וְאִם לֹא – לְקַחְתִּי בְּחֻזְקָה. אני הוא הקובע פה.

^{יז} וַתְּהִי חֲטָאת הַנְּעָרִים, משרתי הכהנים שאולי היו בניהם, ואולי הכוונה לבני עלי עצמם,⁹ גְּדוּלָה מְאֹד אֶת פָּנָי, בעיני ה', כִּי נֶאֱצַו, ביזו¹⁰ הָאֲנָשִׁים אֶת מִנְחַת ה'. את בשר הקרבנות הם לא אכלו אפילו כסעודה מהוגנת, אלא כדרך חבורת שודדים. התנהגותם של הכהנים ביטאה זלזול לא רק בבאי המקדש אלא אף במקדש עצמו.

^{יח} וּבִינְתָיִם, שְׂמוּאֵל הִיָּה מְשִׁרֵת אֶת פָּנָי ה' במשכן, והוא נַעַר חָגוֹר אֲפוּד בָּד, מעין סינר המכסה את חלק הגוף התחתון ויורד עד לרגליים.¹¹ יט ובנוסף לזה, מְעִיל קִטֹּן תַעֲשֶׂה לוֹ אָמוֹ. וְהַעֲלֵתָה לוֹ, הייתה מביאה אליו לשלה מעיל כזה מִיָּמִים יְמִימָה, מדי שנה,¹² בְּעֹלוֹתָהָ אֶת, עם אִשָּׁה, בעלה לבית ה' לִזְבֹּחַ אֶת זִבְחַ הַיָּמִים. כ וּבִרְךָ עָלַי בְּשַׁעַת בּוֹאִי לְמִשְׁכַּן אֶת אֱלֹהֵיךָ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאָמַר: יְשֵׁם ה' לְךָ זֶרַע מִן הָאִשָּׁה הַזֹּאת תַּחַת הַשָּׂאֵלָה אֲשֶׁר שָׂאֵל, השאילה¹³ לה'. הרי אינכם מגדלים את ילדכם. ברצות ה' יהיו לך ילדים נוספים ממנה.¹⁴ וְהִלְכוּ לְמִקְמוֹ. כא כִּי, אַכְרֹן¹⁵ פָּקַד ה' אֶת חֲנָה, וַתֵּהָר וַתֵּלֶד עוֹד

מימין:
מזלג שלוש שניים
שימש בטקסי זבח
המאות ה-14-13
לפנה"ס
עכו
משמאל:
סיר בישול
תקופת הברונזה
ישראל

וַתֵּלֶד וַתֵּלֶד שְׁלֹשָׁה בָּנִים וּשְׁתֵּי בָנוֹת וַיַּגְדֵּל הַנְּעָר שְׁמוּאֵל עִם-
 יְהוָה: וְעָלִי זָקֵן מְאֹד וְשָׁמַע אֶת כָּל-אֲשֶׁר יַעֲשֶׂוּן בְּנִי כב
 לְכָל-יִשְׂרָאֵל וְאֵת אֲשֶׁר-יִשְׁכְּבוּ אֶת-הַנְּשִׁים הַצְּבָאוֹת פָּתַח אֹהֶל
 מוֹעֵד: וַיֹּאמֶר לָהֶם לָמָּה תַעֲשֶׂוּן כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי שֹׁמֵעַ כג
 אֶת-דְּבָרֵיכֶם רָעִים מֵאֵת כָּל-הָעַם אֱלֹהִים: אֵל בְּנִי כִי לוֹא-טוֹבָה כד
 הַשְּׁמֵעָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי שֹׁמֵעַ מֵעֲבָרִים עִם-יְהוָה: אִם-יִחְטָא אִישׁ כה
 לְאִישׁ וּפְלָלוּ אֱלֹהִים וְאִם לַיהוָה יִחְטָא-אִישׁ מִי יִתְפַּלֵּל-לוֹ וְלֹא
 יִשְׁמְעוּ לְקוֹל אֲבִיהֶם כִּי-חָפֵץ יְהוָה לְהַמְיָתָם: וְהַנְּעָר שְׁמוּאֵל כו
 הֵלַךְ וַגְּדַל וְטוֹב גַּם עִם-יְהוָה וְגַם עִם-אֲנָשִׁים:
 וַיָּבֹא אִישׁ-אֱלֹהִים אֶל-עָלִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה הַנְּגִלָה כז
 נְגִילְתִּי אֶל-בֵּית אָבִיךָ בַּהֲיוֹתָם בְּמִצְרַיִם לְבֵית פְּרִיעָה: וּבַחֹדֶר אֲתוֹ כח
 מִכָּל-שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִי לְכַהֵן לַעֲלֹת עַל-מִזְבְּחִי לְהַקְטִיר קִטְוֹת
 לְשֵׂאת אֶפֶוד לְפָנַי וְאֶתְנַה לְבֵית אָבִיךָ אֶת-כָּל-אֲשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
 לָמָּה תִּבְעֲטוּ בְּזִבְחִי וּבְמִנְחָתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי מֵעוֹן וְתִכְבְּדוּ אֶת-בְּנֵיךָ כט
 מִמֶּנִּי לְהַבְרִיאֲכֶם מִדְּרָשִׁית כָּל-מִנְחַת יִשְׂרָאֵל לְעַמִּי: לָכֵן נָא ל
 יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר אֲמַרְתִּי בֵּיתְךָ וּבֵית אָבִיךָ יִתְהַלְכוּ לְפָנַי
 עַד-עוֹלָם וְעַתָּה נָא-יְהוָה חֲלִילָה לִּי כִּי-מִכְבְּדִי אֲכַבֵּד וּבְנֵי

ביאור | שלשה בנים ושתי בנות. וַיַּגְדֵּל הַנְּעָר שְׁמוּאֵל עִם ה'.

הסיפור חוזר לתאר את המתרחש במשכן שלה: כב וְעָלִי זָקֵן מְאֹד,

הרחבות

זולד שלשה בנים ושתי בנות יש שראו בכך רמז להתממשות נבואתה-שירתה, עקרה לדה שבָּעָה, אמנם כאן נזכרים רק שישה, אך ייתכן שלבסוף נולד עוד ילד, ושמה המספר שבע משמש רק לשם המליצה. (ראו פסיקתא רבתי מג; מדרש שמואל היא; רש"י, רד"ק ורלב"ג פס' ה. וראו ירמיה טו:ט; אַמְלָלָה יִלְדֵת הַשְּׁבָעָה).

זאת אשר ישכבן את הנשים הצבאות פתח אהל מועד' נשים היו באות לאוהל מועד מסיבות שונות: היו שבאו להיטהר מטומאות לידה, זיבה וכיוצא באלה, והיו

שבאו לבקר במשכן. לפי פירושים אחדים, הנָּשִׁים הַצְּבָאוֹת היו נשים מיוחדות, מעין נזירות, שבאו לבית ה' מתוך התמסרות לענייני קדושה (ראו ראב"ע ורמב"ן שמות לח, ח; יונתן, רש"י ורד"ק כאן). מכל מקום, הכהנים נהגו באותן נשים מנהג פריצות והפקרות. חכמים אמנם ריככו את המשמעות הפשוטה, אך ייתכן שלפעמים הם שכבו אתן ממש (ראו שבת נה ע"ב ויומא ט; רש"י, רד"ק, רלב"ג ואברבנאל. בתוכחת איש האלוקים על מעשיהם, להלן פס' כז ואילך, לא הוזכר חטא זה). בין כך ובין כך, במשכן שררו שחיתות כללית

וְשָׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן בְּנֵי לְבַל יִשְׂרָאֵל. מחמת זקנתו הוא לא נכח תמיד במשכן, ולכן לא ראה את הנעשה שם, אך השמועה על התנהגותם של בניו הגיעה לאוזניו,¹⁶ ואולי שמע את הצעקות, הקריאות והוויכוחים שעלו מן המקום, וְאֵת אֲשֶׁר יִשְׁכְּבֵן אֶת הַנְּשִׁים הַצְּבָאוֹת פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. ^{כג} וַיֹּאמֶר לָהֶם: לְמָה תַעֲשׂוּן כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנֹכִי שֹׁמֵעַ אֶת דְּבָרֵיכֶם, מַעֲשִׂיכֶם הַרְעִים מֵאֵת כָּל הָעַם הָאֵלֶּה? ^{כד} אֵל תַּעֲשׂוּ כֵן, ^{כה} בְּנֵי, כִּי לֹא טוֹבָה הַשְּׁמָעָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי שֹׁמֵעַ, הַשְּׁמוּעָה שֶׁמַּעֲבָרִים עֲלֵיכֶם ^{כז} עִם ה'. ^{כח} אִם יַחֲטֵא אִישׁ לְאִישׁ – וּפְלִלּוּ, יִדוּנוּ וִירְשִׁיעוּ אוֹתוֹ אֱלֹהִים, דֵּינֵי בֵּית הַדִּין, וְאוֹלָם, אִם לֹא יַחֲטֵא אִישׁ – מִי יִתְפַּלֵּל לוֹ, יַעֲשֶׂה עִמּוֹ מִשְׁפֵּט, אוֹ: מִי יִבְקֶשׁ בַּעֲבוּרֹו מַחִילָה?¹⁹ וְהֵם בְּשִׁלְהֵם – לֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹל אֲבִיהֶם, כִּי, אִכֵּן חָפֵץ ה' לְהַמִּיתָם. נִגְזַר עֲלֵיהֶם לְמוֹת בְּגִלְל חֲטָאִיהֶם. אוֹלֵי מִיתַתֶם תִּכְפַּר עַל עוֹנוֹתֵיהֶם; מִכֹּל מִקוּם הֵם אֵינֶם רְצוּיִים עוֹד.²⁰

^כ לַעֲוֹמַתֶם – וְהִנְעִר שְׁמוּאֵל הַלֵּךְ וְגִדְל וְטוֹב, גַּם עִם ה' וְגַם עִם אֲנָשִׁים. ^{כא} וַיָּבֵא אִישׁ אֱלֹהִים, נְבִיא אֵל עָלַי, וַיֹּאמֶר אֵלָיו: כֹּה אָמַר ה': הִנְגִּלָה, הַלּוֹא ^{כב} נִגְלִיתִי אֵל בֵּית אָבִיךָ בְּהִיוֹתֶם בְּמִצְרַיִם נְתוּנִים לְבֵית פְּרַעֲוִה, ^{כג} וּבַחֹר אֹתוֹ – אֵת אֲבִיכֶם, אֶהְרֵן מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל לִי לְכֹהֵן, לְעֹלוֹת עַל מִזְבְּחִי, לְהַקְטִיר קִטְרֹת וְלִשְׂאֵת אֶפֻּד לִפְנֵי. וְאַתְּנָה, נִתְתִּי לְבֵית אָבִיךָ אֶת כָּל אִשִּׁי, קִרְבָּנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ^{כד} וְאַתֶּם, לְמָה תִּבְעֵטוּ בְּזִבְחִי וּבְמִנְחָתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי לַעֲשׂוֹת בְּמַעוֹן הַזֶּה, בְּמִשְׁכַּן. וְתִכְבְּדוּ אֶת בְּנֵיךָ מִמֶּנִּי, יוֹתֵר מִמֶּה שֶׁאַתֶּה מְכַבֵּד אוֹתִי, לְהַבְרִיאֲכֶם, כְּדֵי שֶׁתִּשְׁמִינּוּ ^{כה} מִרְאֵשִׁית כָּל מִנְחַת יִשְׂרָאֵל הַמוֹקֵרֶת לְצוֹרֵךְ עִמִּי, לְכַפֵּר עֲלֵינוּ. ^{כז} לָכֵן, נָאִם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אָמַר אֲמַרְתִּי בַעֲבֹר: בֵּיתְךָ וּבֵית אָבִיךָ יִתְהַלְכוּ לִפְנֵי עַד עוֹלָם. וְעַתָּה, נָאִם ה', חָלִילָה לִּי מִלְּהַנִּיחַ לָכֶם לְהִיוֹת כְּהֹנִים לְעוֹלָם, כִּי אֵת מְכַבְּדֵי אָכְבְּד, וְאֵילוֹ בְּזִי, מְבִזֵי יִקְלוּ, יִתְבְּזוּ.

הרחבות

עולם, ועתה נאם ה' חלילה לי' לאחר מותם של שני בניו הגדולים של אהרן נשארו לו שני בנים - אלעזר ואיתמר. שושלת הכהונה הגדולה התחילה באלעזר והמשיכה לפינחס בנו ולבניו אחריו. מסיבות שונות עברה הכהונה הגדולה מבית אלעזר לעלי שהיה מבית איתמר. בעקבות מעשיהם של בניו מנבא איש האלוקים שבית עלי יאבד את מעמדו ויהפוך טפל. (ראו תנא דבי אליהו רבה יא; רש"י ורד"ק. וראו עוד מלכים א' ב, כז; יחזקאל מד, טו; רד"ק יחזקאל מ, מו; ההרחבה לבמדבר כה, יג).

ועיוות מוסרי, ובמקום מעשים של קדושה ושגב התנהלו בו פולחנים ריקים סביב ענייני בשר ופריצות.

וטוב גם עם ה' וגם עם אנשים' הוא טוב בעיני ה' מפני שנהג כראוי, וניכר לטובה גם בעיני בני אדם מפני שהיה נקי הכפיים וטהור הלב היחידי שהיה אז במשכן. הכהנים ונעריהם היו גסים ואטומים, והלכו בשרירות לבם הרע, ואילו שמואל מצא חן בעיני כל רואיו יותר ויותר.

'אמרתי ביתך ובית אביך יתהלכו לפני עד

יִקְלוּ: הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְגִדַּעְתִּי אֶת־זֶרַעְךָ וְאֶת־זֶרַע בֵּית אָבִיךָ ^{לא}
 מִהַיּוֹת זָקֵן בְּבֵיתְךָ: וְהִבְטַטְתָּ צֶרַח מְעוֹן בְּכָל אֲשֶׁר־יֵיטִיב אֶת־ ^{לב}
 יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה זָקֵן בְּבֵיתְךָ כָּל־הַיָּמִים: וְאִישׁ לֹא־אֶכְרִית לָךְ ^{לג}
 מִעַם מִזְבְּחִי לְכָל־זֶרַע אֶת־נַפְשְׁךָ וְכָל־מִדְּבַר־ ^{לד}
 בֵּיתְךָ יָמוּתוּ אֲנָשִׁים: וְזֶה־לְךָ הָאוֹת אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־שְׁנֵי בָנֶיךָ אֶל־ ^{לה}
 חָפְנִי וּפִינָחַס בַּיּוֹם אֶחָד יָמוּתוּ שְׁנֵיהֶם: וְהַקִּימוֹתֵי לִי כִּהְיֶה נְאֻמָּן ^{לו}
 כִּאֲשֶׁר בְּלִבִּי וּבְנַפְשִׁי יַעֲשֶׂה וּבְנִיתִי לוֹ בֵּית נְאֻמָּן וְהִתְהַלַּךְ לִפְנֵי־ ^{לז}
 מְשִׁיחִי כָּל־הַיָּמִים: וְהָיָה כָּל־הַנּוֹתָר בְּבֵיתְךָ יָבֹא לְהַשְׁתַּחֲוֹת לוֹ ^א
 לְאַגֹּרֶת כֶּסֶף וְכַפֶּר־לֶחֶם וְאָמַר סִפְחָנִי נָא אֶל־אֲחַת הַהֶקְהָלוֹת ^ב
 לֶאֱכֹל פֶּת־לֶחֶם: וְהִנְעַר שְׁמוּאֵל מִשְׁרַת אֶת־יְהוָה לִפְנֵי ^ג
 עָלְי וּדְבַר יְהוָה הָיָה יָקָר בַּיָּמִים הָהֵם אֵין חָזוֹן נִפְרָץ: וַיְהִי בַּיּוֹם ^ד
 הַהוּא וְעָלְי שָׁכַב בְּמִקְוֵמוֹ וַעֲיָנוֹ הִחְלוּ כִּהְיוֹת לֹא יוֹכֵל לְדַאֲוֹת: ^ה
 וַיֵּר אֱלֹהִים טֶרֶם יִכָּפֵה וּשְׁמוּאֵל שָׁכַב בְּהִיכַל יְהוָה אֲשֶׁר־שָׁם ^ו

ביאור | לא הנה ימים באים, בעתיד הקרוב או הרחוק, ²⁵ וגדעתי את זרעך, כוחד
 ואת זרע בית אביך, משפחתך המחזיקה במקדש ונוטלת את קודשיו
 בחזקת היד, ²⁶ מהיות זקן, אנשים נכבדים ²⁷ בביתך. ^{לב} והבטת צר מעון,
 מתוך דחק וצפיפות ²⁸ בכל אשר ייטיב ה' את ישראל, ולא תיטול חלק
 בטובה. ²⁹ ולא יהיה זקן בביתך כל הימים. ^{לג} ואיש לא אכרית לך מעם
 מזבחי. זרעך ימשיך בעבודת המזבח, ויראה שהתפקידים החשובים
 אינם ניתנים לו, לכלות את עיניך, לצפות בקוצר רוח ולאדיב, להדאיב,
 להעציב את נפשך, ונוסף על כך, כל מדבית, רוב, או: גידולי ביתך

א' ב, כז; ראש השנה יח ע"א; בראשית רבה
 נט, א)
 זעינו החלו כהות' כהות העיניים היא כפי
 הנראה קטרקט - תהליך מתמשך שבו
 הולכת הראייה ומששטשת לעת זקנה.
 באותם ימים בוודאי לא ידעו כיצד לטפל
 בתופעה, ובסופו של דבר בפועל היה האדם
 מתעוור לחלוטין. (ראו רשב"ם בראשית
 כז, א).

הרחבות | זוה לך האות... מחמת ביזיון הקודש של
 משפחתך תילקח הכהונה הגדולה מבניך,
 ולא יישאר בידם שום תפקיד שיש בו
 שררה; מכיוון שהם תקיפים ובעלי זרוע,
 נגזר עליהם להיות נספחים ונוזקים לחסדי
 אחרים; מאחר שזללו בשר, הם ירעבו
 לפת לחם; והואיל ואכלו קודשים קודם
 הזמן הראוי, ימותו לפני שיגיעו לזקנה.
 לדברי חכמים, נבואה זו אכן התקיימה,
 וצאצאיו של עלי מתו צעירים. (ראו מלכים

יָמוּתוּ בְעוֹדָם אֲנָשִׁים, בְּמִלּוּא כּוֹחַם. לְדָוָה לֶךְ הָאֹזֶת שֶׁכַּךְ יִקְרָה, אֲשֶׁר יָבֵא אֶל שׁוֹנֵי בְּנֵיךָ, אֶל חֲפְנֵי וּפִינְחָס – בַּיּוֹם אֶחָד יָמוּתוּ שְׁנֵיהֶם. אִז תִּדְעַ שֶׁהִגִּיעַ סוֹפוֹ שֶׁל בֵּיתְךָ. לֵה וְהִקִּימְתִי לִי כֹהֵן נֶאֱמַן כְּאֲשֶׁר בְּלִבִּי וּבְנַפְשִׁי, בְּהִתְאֵם לְרִצּוֹנִי הוּא יַעֲשֶׂה, יִנְהַג, וּבְנִיתִי לוֹ בֵּית נֶאֱמַן, וְהִתְהַלַּךְ לִפְנֵי מִשְׁחִי, הַמֶּלֶךְ³⁰ כָּל הַיָּמִים. לֹו וְהָיָה כָּל הַנּוֹתָר בְּבֵיתְךָ יָבֹוא לְהִשְׁתַּחֲוֹת לוֹ – לִכְהֵן הַגְּדוֹל שִׁיקוּם לְאַגְוֹרָת, בְּשִׁבִיל גְּרָה-מַעַה שֶׁל פֶּסֶף וּבַעֲבוּר כֶּפֶר לַחֶם. וְאָמַר לוֹ בְּהִכְנַעְתָּ: סִפְחָנִי, צִרְף אוֹתִי נָא אֶל אַחַת הַכְּהֻנּוֹת, לְשִׁירוֹת כֻּלְּשָׁהוּ,³¹ כְּדִי שְׂאוּכַל לְאַכֹּל פֶּת לַחֶם.

תחילת נבואתו של שמואל פרק ג

נבואתו של שמואל מתחילה במעין סיפור עממי על ילד קטן השומע קול בבית ה', ובכך הופך לנביא. הקול הנשמע באוזניו רגיל למדי, ושונה בתכלית מחזיונות נבואה שבהם הוקדשו נביאים אחרים, כגון הנביא ישעיהו, שראה את ה', את כיסאו ואת מלאכיו במחזה מפורט ודרמטי.¹ יצוין כי באופן כללי הנביאים הראשונים שבתקופת בית ראשון ראו פחות חזיונות צבעוניים מאשר נביאי בית שני.² במובן זה ייתכן שכלל שהנביא קדום יותר, וקרוב יותר לאבי הנביאים, כך נבואתו דרמטית פחות.

לשמואל נועד תפקיד חשוב בתולדות ישראל. אין הוא רק הנביא שמגלה לאנשים היכן נמצאות אבדותיהם,³ אלא הוא מנהיג יוצא דופן שגורם לשינויים חברתיים ופוליטיים עמוקים בעם ישראל. הואיל והוא אישיות כה גדולה ואחד המנהיגים הבולטים בתולדות ישראל, המקרא מעמיד אותו כשווה ערך למשה ולאהרן.⁴ ייתכן שגם נבואתו, שאינה אקסטטית אלא ישירה ופשוטה, היא מעין נבואת משה, שגם הוא אינו מתאר חזיונות עליונים, והוא מדבר אל ה' כְּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ.⁵

כמי שהוקדש לה' מילדות, שמואל לא חי חיים נורמליים, ולמרות שבפועל לא שהה בבית ה' כל ימי חייו, הוא היה עבד אלוקים במובן המעשי. משעה שלמד את מלותיו הראשונות, כבר שהה בבית ה', וראה בעבודתו את ייעוד חייו. מתוך מודעותו לתפקיד זה היה מוסר באותה פשטות את דבר ה' בבעיות קטנות ויומיומיות ובנושאים שיש להם השפעה מכרעת על חיי אומה שלמה.

פרק ג א וְהִנֵּנּוּ שְׂמוּאֵל מְשֶׁרֶת אֶת ה' לְפָנָי עָלִי. מהעניין הקודם עולה שבית ה' לא היה אז מקום מסודר. ייתכן שלא היה בו מעמד מוגדר ללוויים. מלבד זאת, שמואל נשלח לשם על ידי אמו עוד כשהיה ילד קטן, והוא שימש את עלי כמשרתו האישי. וְדַבֵּר ה' הָיָה יָקָר, נדיר בַּיָּמִים הָהֵם, שלא כמו מאוחר יותר, אֵין חֲזוֹן נִפְרָץ, שכיח. הנבואה לא הייתה נפוצה במציאות ובתודעה, ומכאן אי-ההבנה שתתואר להלן.

ב וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא, בְּאֶחָד הַיָּמִים, וְעָלִי שָׁכַב בְּמִקְוֵמוֹ סִמוּךְ לְהִיכַל, וְעִינָיו הִחֲלוּ יְהוֹת, לֹא יוֹכֵל לְרְאוֹת. ג וַיִּנֶּר אֱלֹהִים טָרֵם יְכַבֵּה. גרות המנורה צריכים היו לדלוק כל הלילה ולא לכבות,⁶ אך ייתכן שהיה גם נר אחר, שיועד לספק אור למקום, והוא עוד לא כבה לגמרי.⁷ וְשְׂמוּאֵל שָׁכַב בְּהִיכַל ה' אֲשֶׁר שָׁם אֲרוֹן אֱלֹהִים. כנראה שכב באחד המקומות

אָרוֹן אֱלֹהִים: וַיִּקְרָא יְהוָה אֶל-שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר ד
הֲנִי: וַיִּרְץ אֶל-עָלְי וַיֹּאמֶר הֲנִי כִי-קָרָאתָ לִי וַיֹּאמֶר לֹא-קָרָאתִי ה
שׁוֹב שָׁכַב וַיִּלֶךְ וַיִּשְׁכַּב: וַיִּסֹּף יְהוָה קְרָא עוֹד שְׁמוּאֵל וַיִּקַּם ו
שְׁמוּאֵל וַיִּלֶךְ אֶל-עָלְי וַיֹּאמֶר הֲנִי כִי קָרָאתָ לִי וַיֹּאמֶר לֹא-
קָרָאתִי בְנֵי שׁוֹב שָׁכַב: וּשְׁמוּאֵל טָרַם יָדָע אֶת-יְהוָה וְטָרַם יַגִּילָה ז
אֵלָיו דְּבַר-יְהוָה: וַיִּסֹּף יְהוָה קְרָא-שְׁמוּאֵל בְּשְׁלִישִׁת וַיִּקַּם וַיִּלֶךְ ח
אֶל-עָלְי וַיֹּאמֶר הֲנִי כִי קָרָאתָ לִי וַיִּבֶן עָלְי כִי יְהוָה קָרָא לְנָעַר:
וַיֹּאמֶר עָלְי לְשְׁמוּאֵל לֶךְ שָׁכַב וְהָיָה אִם-יִקְרָא אֵלָיִךְ וְאָמַרְתָּ ט
דְּבַר יְהוָה כִּי שָׁמַע עֲבֹדְךָ וַיִּלֶךְ שְׁמוּאֵל וַיִּשְׁכַּב בְּמִקְוֹמוֹ: וַיָּבֹא י
יְהוָה וַיִּתְיַצֵּב וַיִּקְרָא כַּפֶּעַם-בְּפֶעַם שְׁמוּאֵל וּ שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר
שְׁמוּאֵל דְּבַר כִּי שָׁמַע עֲבֹדְךָ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל- יא
שְׁמוּאֵל הִנֵּה אֲנִי עֹשֶׂה דְבַר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כָּל-שָׁמְעוֹ תִּצְלִינָה
שְׁתֵּי אָזְנוֹ: בְּיֹסֵם הֵהוּא אָקִים אֶל-עָלְי אֶת כָּל-אֲשֶׁר דְּבַרְתִּי אֶל- יב
בֵּיתוֹ הַחֹל וְכָלָה: וְהִגַּדְתִּי לוֹ כִּי-שָׁפֵט אֲנִי אֶת-בֵּיתוֹ עַד-עוֹלָם י
בְּעֶזֶן אֲשֶׁר-יָדַע כִּי-מִקְלָלִים לָהֶם בָּנָיו וְלֹא כִּהָה בָּם: וְלִכֵּן יד

ביאור | בהיכל ה' שבו מותר היה לשכב, ולא באותו חדר שבו שכן ארון ה'.⁸ הוא לן סמוך לקודש בין היתר משום שגם עלי שכב במתחם המקדש, ושמואל צריך היה להימצא בקרבתו.

ד וַיִּקְרָא ה' אֶל שְׁמוּאֵל בשמו.
וַיֹּאמֶר שמואל: הֲנִי, אני מוכן ומזומן.
ה מכיוון שהיה בטוח שעלי הוא שדיבר אליו, וירץ אל עלי, שכן היה

ה,טז; שמות רבה ג,א; מורה נבוכים ח"ב מד מה; אברבנאל כאן).

'דבר כי שמע עבדך' כבר העירו חכמים ששמואל לא ענה בדיוק כפי שיעץ לו עלי - דָּבַר, ה', אלא דָּבַר בלבד. מצד אחד, הוא מזהה שאין זה קול אנושי, ומצד שני, אין הוא יודע בוודאות מה טיבו. כל עוד הנבואה אינה ודאית, הוא נמנע מלהתיימר לציין את שם ה' (על פי תנחומא צו, ג ורש"י כאן. וראו רד"ק).

הרחבות | 'הנני כי קראת לי' אפשר ששמואל מזהה את הקול ששמע עם קולו של עלי במקרה, אך אולי הדבר נעשה בכוונה. גם במקומות אחרים נראה שכשקול ה' מדבר אל הנביא - בפרט בתחילת נבואתו, כשעדיין אין לו כלים להכיל דברים עליונים, ואיננו רואה דבר, אין הוא שומע קול חריג היוצא מכל גדר המציאות כהתגלות ה' בקולות וברקים במעמד הר סיני. לעתים הנביא שומע קול שהוא רגיל בו, כקולו של בן משפחה, שאליו הוא יכול להתייחס ולהתקשר. (ראו דניאל

צמוד אל עלי וקשור אליו ויאמר: הנני בי קראת לי. ויאמר עלי: לא קראתי לך. כנראה טעית. שוב שבב. וילך וישבב.

ו יסוף ה' קרא עוד: שמואל!

ויקם שמואל שוב וילך אל עלי ויאמר: הנני בי קראת לי. בפעם הראשונה הוא נענה ורץ מיד כמשרת מסור מפני שהיה בטוח שעלי קורא לו, אך בפעם השנייה החל לפקפק בדבר. שמואל לא היה בטוח שהוא שומע כראוי, ושמה הקול הוא פרי דמיונו, ולכן הלך לאט יותר, אך בכל זאת פנה לעלי, שהרי ראה לאור הנר שאין שם איש אחר שיכול היה לקרוא לו?⁹

ויאמר עלי: לא קראתי, בני. אולי אתה חולם. שוב שבב.

ו שמואל טרם ידע את ה', וטרם יגלה אליו דבר ה', משום כך לא הבחין בין הקול הזה לקולו של עלי, ואף לא זיהה את הכיוון המדויק שממנו הגיע הקול – מה גם שהקול נשמע באוזניו בעת שניסה לישון, ואולי לא היה ערני לחלוטין. ומעבר לכל זה, כאמור, איש לא חשב באותה תקופה על הנבואה.

ח ויסוף ה' קרא: שמואל! בשלשית.

ויקם וילך אל עלי, ויאמר: הנני בי קראת לי.

לאחר שלוש פעמים ויבן עלי בי ה' קרא לנער, ואין זה חזיון תעתועים. עלי הזקן הכיר את מהותה של הנבואה, גם אם הוא עצמו לא זכה לה. לכן יכול היה להדריך את שמואל. ט ויאמר עלי לשמואל: לך שבב, והיה אם יקרא אליך שוב אותו קול ואמרת: "דבר, ה', בי שמע עבדך".

וילך שמואל וישבב במקומו. י ויבא ה' ויתיצב ויקרא בפעם בפעם באופן נמרץ יותר: שמואל, שמואל! ויאמר שמואל: דבר, בי שמע עבדך.

עכשיו, מששמואל מקשיב, באה אליו הנבואה עצמה: יא ויאמר ה' אל שמואל: הנה אנכי עשה דבר בישראל אשר כל שמעו תצלינה, תצללנה שתי אָזְנוֹ. באוזניו יישמע מעין רעש גדול ופתאומי. כלומר, הוא יזדעזע ויחרד.¹⁰ יב ביום ההוא אָקִים, אָקִים אֶל עָלִי אֶת כָּל אֲשֶׁר דָּבַרְתִּי אֵלַי, עַל בֵּיתוֹ, הָחֵל וְכָלָהּ, מִתְחִילָה וְעַד סוֹף.¹¹ יג והגדתי לוֹ בִּי שִׁפְטֵ אֲנִי אֶת בֵּיתוֹ עַד עוֹלָם, בְּעוֹן אֲשֶׁר יָדַע בִּי מִקְלָלִים, מִקְלִים רֵאשׁ, מִבְּזִים¹² לָהֶם בָּנָיו אֶת הַמִּקְדָּשׁ בַּהֲתַנְהֲגוֹתָם. גם אם כלפיו ובפניו הם התנהגו כראוי, עלי ידע ללא ספק על התנהגותם במקדש ולא ככה,

נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֲלִי אִם־יִתְפַּרֵּר עֲוֹן בֵּית־עֲלִי בְּזִבְחַ וּבְמִנְחָה
 עַד־עוֹלָם: וַיִּשְׁכַּב שְׁמוּאֵל עַד־הַבֶּקֶר וַיִּפְתַּח אֶת־דִּלְתוֹת בַּיִת־
 יְהוָה וּשְׁמוּאֵל יָרָא מִהֶגִּיד אֶת־הַמְּרָאָה אֶל־עֲלִי: וַיִּקְרָא עֲלִי
 אֶת־שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל בְּנִי וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי: וַיֹּאמֶר מַה הַדָּבָר
 אֲשֶׁר דִּבַּר אֵלֶיךָ אֶל־נָא תִכְחַד מִמֶּנִּי כֹּה יַעֲשֶׂה־לְךָ אֱלֹהִים
 וְכֹה יוֹסִיף אִם־תִּכְחַד מִמֶּנִּי דָבָר מִכָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּר אֵלֶיךָ:
 וַיִּגְדַּל שְׁמוּאֵל אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים וְלֹא כָחַד מִמֶּנּוּ וַיֹּאמֶר יְהוָה
 הוּא הַטּוֹב בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה: וַיִּגְדַּל שְׁמוּאֵל וַיְהוּהָה הֵיחָא
 עִמּוֹ וְלֹא־הָפִיל מִכָּל־דְּבָרָיו אַרְצָה: וַיֵּדַע כָּל־יִשְׂרָאֵל מִדָּן וְעַד־
 בְּאֵר שֶׁבַע כִּי־נִאֲמַן שְׁמוּאֵל לְנָבִיא לַיהוָה: וַיִּסַּף
 יְהוָה לַהֲרָאָה בְּשִׁלְהָ כִּי־נִגְלָה יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל בְּשִׁלּוֹ דְבַר
 יְהוָה: וַיְהִי דְבַר־שְׁמוּאֵל לְכָל־יִשְׂרָאֵל וַיֵּצֵא אֶד

ביאור | מנע, נזף¹³ בם. ^{יד} ולכן נשבעתי לבית עלי אם יתפאר עון בית עלי בזבח
 ובמנחה עד עולם. גם אם יביאו קרבנות כראוי – הם ייענשו. ביזוי
 המקדש מחלל את שמו של ה', ואין עליו כפרה.¹⁴

^{טו} וישכב שמואל עד הבקר מזועזע מהנבואה הקשה הזו. ויפתח את
 דלתות בית ה'. בלילה הוא שכב בפנים, ובבוקר פתח את הדלתות
 כדי שתתחיל העבודה, והמבקרים יוכלו להיכנס. ושמואל ירא מהגיד
 את המראה, הנבואה אל עלי, הדואג לו והמטפל בו, שאותו הוא

<p>הרחבות 'מה הדבר אשר דבר אליך' עלי היה משוכנע ששמואל קיבל דבר נבואה מה' בעקבות מה שאירע בלילה. יתרה מזו, כנראה עלי ראה בשמואל אדם צנוע ועניו הממלא את תפקידו בבית ה' והנוהג כראוי בכל עניין. אולי התגלו לו אף צדדים של דבקות ושל קשר לאלוקים בנפשו של שמואל, ועל כן כלל לא נראתה לו בחירתו של שמואל לנביא תמוהה.</p>	<p>גדול בישראל. גם כאשר תתפשט הנבואה, כעבור שנים, ויקומו לא רק נביאים, אלא גם קבוצות של תלמידי נביאים (ראו להלן י,ה; מלכים א' כלה; מלכים ב' ב,ג-טו), ייחשב שמואל הנביא הראשון והיחיד בדורו. (שמואל תואר בפי חכמים 'רבן של כל הנביאים'. שוחר טוב צ,ד).</p>
<p>ויגדל שמואל... וידע כל ישראל... כי נאמן שמואל לנביא' מכיוון שלא היו נביאים רבים באותה תקופה, שמו של שמואל הולך וגדל. בהמשך יופנו אליו גם שאלות (להלן טו, ו) ויצא שמו של שמואל כנביא</p>	<p>פסקה באמצע פסוק בכמה כתבי יד לאחר המלים ויהי דבר שמואל לכל ישראל ישנו מקום ריק מכתובה. פסקה כגון זו מרמזת על השמטת דברים, כביכול, שהיו אמורים להיכתב כאן. (ראו למשל בראשית לה, כב; יהושע ד, א).</p>

מכבד, ואולי גם מעריץ.

טו וַיִּקְרָא עָלַי אֶת שְׁמוּאֵל, וַיֹּאמֶר: שְׁמוּאֵל בְּנִי!
וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל: הֲנִי.

יז וַיֹּאמֶר: מַה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלַיךָ הַמַּדְבֵּר, שאני יודע את זהותו?
אֵל נָא תִכְחַד, תִּסְתִּיר מִמֶּנִּי. כִּי יַעֲשֶׂה לְךָ אֱלֹהִים וְכִי יוֹסִיף אִם תִּכְחַד,
תִּסְתִּיר מִמֶּנִּי דָבָר מִכָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלַיךָ. זו לשון מעודנת של
המרצה ואף של השבעה. משמעותה המילולית היא: כך וכך דברים
טובים ייעשו לך, וכך וכך דברים רעים אם תכחד, אלא שבלשון
נקייה אין מזכירים את התגמול.

יח וַיַּגֵּד לוֹ שְׁמוּאֵל אֶת כָּל הַדְּבָרִים, וְלֹא כָחַד מִמֶּנּוּ.
וַיֹּאמֶר עֲלֵי: ה' הוא המדבר, ועל כן השוב בעינו יעשה. עלי ידע עוד
קודם את תוכן הנבואה, אבל כעת נשנה לו דבר ה' מפי אדם קרוב.
הוא חש שבמצב הנוכחי אין בכוחו להשפיע על בניו.¹⁵

יט וַיַּגְדֵּל שְׁמוּאֵל לֹא רַק בְּשָׁנִים אֲלֵא גַם בְּשֵׁם. העובדה שזכה לנבואה
נודעה ברבים. ייתכן שעלי לא הסתיר זאת, ומכיוון שהוכר כנביא,
אנשים באו לשאול אותו שאלות. וְה' הָיָה עִמּוֹ, וְלֹא הָפִיל מִכָּל
דְּבָרָיו אֶרְצָה. לא היה דבר שהוא אמר והתגלה כלא נכון, והרי קיום
תחזיתיו של אדם הוא האות והסימן להיותו נביא.¹⁶ כ וַיֵּדַע כָּל
יִשְׂרָאֵל בְּכָל גְּבוּל הָאָרֶץ, מִדָּן שְׁבַצְפוֹן הָרְחוֹק וְעַד בְּאֵר שֶׁבַע שְׁבַדְרוֹם
כִּי נִאֶמַן שְׁמוּאֵל לְנָבִיא, נִבְחַר לְהִיּוֹת נָבִיא אִמַת לֵה'.

כא וַיִּסְפָּף ה' לְהִרְאֶה, לְהִירְאוֹת בְּשֵׁלָה, כִּי נִגְלָה ה' אֶל שְׁמוּאֵל בְּשֵׁלֹו בְּדָבָר
ה'. מכאן ואילך הוא קיבל חזיונות, שעל מקצתם סיפר לאנשים
פרטיים שהיו צריכים לשמוע בעצתו, ואחרים היו דברי נבואה
כלליים יותר שנמסרו לכלל ישראל ולמנהיגיו.

מפלת ישראל
ביד פלשתים,
מפלת
בית עלי
ומשכן שלה

מאז ימי שמשון לא חל שינוי פוליטי משמעותי בארץ. הפלשתים היו הכוח היחידי באזור,
ולמרות שמספרם לא היה גדול והם לא היו מעוניינים לכבוש את הארץ, הם לחצו את ישראל
בהטלת מסים ובדרכים אחרות. שוב נעשה ניסיון לאחד את ישראל ולארגן אותם לקראת
מלחמה, אך ישראל לא היו מוכנים כראוי. לא היו להם צבא מאורגן ומערכת פיקודית.
לאחר שנים רבות שבהן לא היו אלא מלחמות קטנות בין שבטים, ניסו ישראל להיערך
למלחמה נגד מחנה צבאי גדול והובסו. ארון אלוקים הובא משלה אל מחנה המלחמה
ונשבה ביד האויב. בעקבות זאת מתו עלי הכהן הגדול ושני בניו. באירוע זה תמה בפועל
תקופת משכן שלה. כנראה המשכן חרב, ועל כל פנים הוא לא נזכר עוד כמרכז של ממש.¹

פרק ד א וַיְהִי דְבַר שְׁמוּאֵל לְכָל יִשְׂרָאֵל. לא מפורש מה שמואל אמר,
אבל נראה מן ההקשר שהוא שלח אותם למלחמה, למרות שהמנהיג

יִשְׂרָאֵל לְקִרְאֵת פְּלִשְׁתִּים לְמִלְחָמָה וַיַּחֲנוּ עַל-הָאֲבֵן הָעֶזְרָה
 וּפְלִשְׁתִּים חָנוּ בְּאֶפֶק: וַיַּעֲרְכוּ פְּלִשְׁתִּים לְקִרְאֵת יִשְׂרָאֵל וַתִּטֵּשׁ
 הַמִּלְחָמָה וַיִּנְגַף יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְּלִשְׁתִּים וַיָּכּוּ בַמַּעֲרָכָה בַשָּׂדֶה
 כְּאַרְבַּעַת אֲלָפִים אִישׁ: וַיָּבֹא הָעָם אֶל-הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמְרוּ זְקֵנֵינוּ
 יִשְׂרָאֵל לָמָּה נִגְפַנּוּ יְהוָה הַיּוֹם לִפְנֵי פְּלִשְׁתִּים נִקְחָה אֲלֵינוּ מִשְׁלָה
 אֶת-אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וַיָּבֹא בְּקִרְבָּנוּ וַיִּשְׁעֲנוּ מִכַּף אֵיבֵינוּ: וַיִּשְׁלַח
 הָעָם שְׁלָה וַיִּשְׁאוּ מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן בְּרִית-יְהוָה עֲבָאוֹת יֹשֵׁב
 הַכְּרֵבִים וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָי-עָלָיו עַם-אֲרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים חֲפְנֵי
 וּפִינָקִים: וַיְהִי כְּבֹא אֲרוֹן בְּרִית-יְהוָה אֶל-הַמַּחֲנֶה וַיִּרְעוּ כָל-
 יִשְׂרָאֵל תְּרוּעָה גְדוֹלָה וַתֵּהֶם הָאָרֶץ: וַיִּשְׁמְעוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת-קוֹל
 הַתְּרוּעָה וַיֹּאמְרוּ מָה קוֹל הַתְּרוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּמַחֲנֶה
 הָעִבְרִים וַיִּדְעוּ כִּי אֲרוֹן יְהוָה בָּא אֶל-הַמַּחֲנֶה: וַיֵּדְאוּ הַפְּלִשְׁתִּים
 כִּי אָמְרוּ בָּא אֱלֹהִים אֶל-הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמְרוּ אוֹי לָנוּ כִּי לֹא הִיָּתָה

ביאור | הרשמי של ישראל היה אז עלי, וייתכן שבאותה עת שמואל היה עוד צעיר לימים.² וַיֵּצֵא יִשְׂרָאֵל לְקִרְאֵת פְּלִשְׁתִּים לְמִלְחָמָה.

וַיַּחֲנוּ עַל הָאֲבֵן הָעֶזְרָה, שאולי הוא המקום שיוזכר בהמשך הספר,³ וּפְלִשְׁתִּים חָנוּ בְּאֶפֶק. ההיערכות למלחמה באותם זמנים הייתה פורמלית למדי – צד אחד היה מזמין את הצד האחר לקרב, והזמן והמקום נקבעו מראש. ⁴ וַיַּעֲרְכוּ פְּלִשְׁתִּים לְקִרְאֵת יִשְׂרָאֵל, וַתִּטֵּשׁ, התפשטה⁴ הַמִּלְחָמָה. וַיִּנְגַף, הוכה ישראל לִפְנֵי פְּלִשְׁתִּים, וַיָּכּוּ הַפְּלִשְׁתִּים בַּמַּעֲרָכָה בַשָּׂדֶה כְּאַרְבַּעַת אֲלָפִים אִישׁ. אמנם לא היה זה הפסד גמור, משום שלא כל מחנה ישראל הוכה, אך בהתנגשות הזו בין הצבאות

הרחבות | עקחה אלינו משלה את ארון ברית ה' ויבא בקרבנו וישענו מכף איבינו' נראה כי השאלה אם מותר להוציא את הארון ממקומו, נתונה במחלוקת עתיקה (ראו ירושלמי שקלים ו,א; אברבנאל כאן). בהיעדר מנהיגות חזקה פעלו ישראל לפי מה שנדמה להם כראוי באותה שעה. הם ייחסו את תבוסתם במערכה לכך שגלחמו לבדם, והאמינו שהבאת הארון אל המחנה תסייע להם, שכן הארון הוא שצריך ללכת לפני מחנה ישראל ולגרש את אויביהם, כמו שכתוב בתורה באשר לנסיעת הארון: קוּמָה, ה', וַיַּפְּצוּ אֵיבֵיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאִיךָ מִפְּנֵיךָ (במדבר י, לה).

'יֹשֵׁב הַכְּרֵבִים' כנפיהם הפרושות של הכרובים מעל הארון מסוככות על הכיסא שכבוד ה' יושב עליו, כביכול. לכן ה' מכונה יֹשֵׁב הַכְּרֵבִים. משם הוא מדבר אל נביאו, ככתוב: וְדַבַּרְתִּי אֵתְךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֵבִים אֲשֶׁר עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת (שמות כה, כב). ראו עוד ההרחבה לשמות כד, ט).

הייתה יד הפלשתים על העליונה.⁵

ג וַיָּבֵא הָעָם אֶל הַמַּחֲנֶה. וַיֹּאמְרוּ זְקַנֵי יִשְׂרָאֵל: לָמָּה נִגְפָנוּ ה' הַיּוֹם לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים?! רק דבר אחד אנו יכולים לעשות - נקחה אֵלֵינוּ מִשְׁלָה, המצויה במרחק 30 ק"מ משדה המלחמה, אֶת אַרְוֹן בְּרִית ה', שהוא הנשק האולטימטיבי שלנו, וַיָּבֵא בְּקַרְבָּנוּ וַיִּשְׁעֵנוּ מִכַּף אִיִּבְנוּ. ד וַיִּשְׁלַח הָעָם שְׁלִיחִים לְשַׁלֵּה, וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם אֶת אַרְוֹן בְּרִית ה' צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים. וְשָׁם שָׁנִי בְּנֵי יְלִי עִם אַרְוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים, חָפְנֵי וּפִינְחָס. את הארון צריכים לשאת הכהנים המשמשים במקדש.⁶

ה וַיְהִי כִּבּוֹא אַרְוֹן בְּרִית ה' אֶל הַמַּחֲנֶה - וַיִּדְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל תְּרוּעָה גְדוֹלָה. וַתְּהֵם הָאָרֶץ, האזור רעש.

ו וַיִּשְׁמְעוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת קוֹל הַתְּרוּעָה, וַיֹּאמְרוּ: מָה קוֹל הַתְּרוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּמַחֲנֵה הָעִבְרִים?

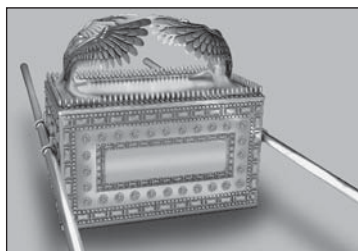
ז וַיִּדְעוּ הַפְּלִשְׁתִּים מִתּוֹךְ הַיְכָרוֹתֵם עִם יִשְׂרָאֵל או מפי מרגלים⁷ בִּי אַרְוֹן ה' בָּא אֶל הַמַּחֲנֶה.

ח וַיִּרְאוּ, פחדו הפלשתים, בִּי אָמְרוּ: בָּא אֱלֹהִים אֶל הַמַּחֲנֶה. וַיֹּאמְרוּ: אוי

מימין:
פלשתים
תבליט אבן
המאה ה-16-13
לפנה"ס
האבו, לוקסור מצרים
משמאל:
אפק
על גדות הירקון

ארון ה'
שחזור

אָפֶק נזכרת גם בתעודות מצריות קדומות. העיר נמצאת ממערב לראש העין, בין הרי אפרים למקורות הירקון. היא שלטה על מעבר צר בדרך הים שחיברה בין מצרים למסופוטמיה. קרבות רבים ניטשו עליה במהלך ההיסטוריה בגלל מיקומה האסטרטגי. (ראו עוד להלן כט,א).

אָבֵן הָעֵזֶר מקובל לזהותה עם עזבת צרטה, הנמצאת בין כפר קאסם לראש העין. הממצא הארכיאולוגי מעיד על יישוב ישראלי שנוסד במקום בסוף המאה ה-13 לפנה"ס, התקיים כ-200 שנה ונטש במאה ה-11 לפנה"ס, כנראה בעקבות קרב אבן-העזר.

כזאת אתמול שלשם: אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים
האלה אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר:
התחזקו והיו לאנשים פלשתים פן תעבדו לעברים כאשר עבדו
לכם והייתם לאנשים ונלחמתם: וילחמו פלשתים וינגף ישראל
וינסו איש לאהלו ותהי המכה גדולה מאד ויפל מישראל
שלשים אלף רגלי: וארון אלהים נלקח ושני בני עלי מתו חפני
ופינחס: ודין איש בנימן מהמערכה ויבא שלה ביום ההוא
ומדיו קרעים ואדמה על ראשו: ויבוא והנה עלי ישב על הכסא
יד יך דרך מצפה פי היה לבו חרד על ארון האלהים והאיש בא
להגיד בעיר ותזעק כל העיר: וישמע עלי את קול הצעקה
ויאמר מה קול ההמון הזה והאיש מהר ויבא ויגד לעלי: ועלי
בן תשעים ושמונה שנה ועינו קמה ולא יכול לראות: ויאמר
האיש אל עלי אנכי הבא מן המערכה ואני מן המערכה נסתי

ביאור | לנו! כי לא היתה כזאת אתמול שלשם במלחמותינו עם העברים. ח אוי לנו! מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה! אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר, על ים סוף.⁸ הפלשתים לא התכוונו להיכנע, אבל מתוך פחד הם אומרים זה לזה: ה התחזקו והיו לאנשים, הילחמו בגבורה, פלשתים, פן תעבדו לעברים כאשר עבדו לכם. אין זו מלחמה נקודתית. להכרעתה יש חשיבות פוליטית ארוכת טווח, שהרי אם תפסידו במלחמה גדולה נגד כל ישראל – הם ישתלטו עליכם. לפיכך – והייתם לאנשים – ונלחמתם.

י וילחמו פלשתים בתוקף, וינגף ישראל, וינסו איש לאהלו, ותהי המכה גדולה מאד. הפעם הייתה זו תבוסה מכרעת. מכיוון שלא היה זה קרב מקומי על גבולות נחלה אלא מלחמה כוללת שבה השתתף הצבא כולו, כאשר ישראל הפסידו במערכה, הם לא חזרו למחנה כמו בקרב הראשון, אלא קמו וברחו. ויפל כעת מישראל שלשים אלף

ייתכן שהפלשתים בבלו את הפרטים ההיסטוריים כשקשרו את ארון הברית למכות מצרים.

ה'אלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר' זכרו של הכוח הגדול שהלך לפני ישראל במצרים ובמדבר והטיל חיתתו גם על יִשְׂבִי פְּלִשֶׁת (שמות טו, יד), לא נמחה.

רָגְלִי. גם אם לא כל הנופלים היו חללים, הייתה זו מפלה נרחבת וקשה. ^{יא} וְאַרְוֹן אֱלֹהִים נִלְקַח בְּשִׁבִי. לאחר שהמחנה התפזר, הארון, שהיה כלי כבוד מאוד, נשאר ונפל בידי הפלשתים. וכתוצאה מכך, גם שְׁנֵי בְנֵי עֲלִי מָתוּ, חָפְנֵי וּפִינָחָס. ייתכן שהם מתו בגבורה, תוך כדי ניסיון להגן על הארון, שהיה הסמל של ישראל. בני עלי – שככהנים בוודאי לא שימשו קצינים או חיילים בצבא – באו למלחמה בתור משרתי הארון. יש להניח שהם עמדו ליד הארון וניסו למנוע מהפלשתים לנגוע בו, וכך מצאו את מותם.

^{יב} וַיִּרְץ אִישׁ מִשְׁבֵּט בְּנֵימִן מֵהַמַּעְרָכָה, בזמן שכל הלוחמים ברחו הביתה, וַיָּבֵא שְׁלָה בַיּוֹם הַהוּא, באותו היום כדי להודיע על תוצאות המלחמה, וּמַדִּיּוֹ, בגדיו קְרָעִים לאות אבלות, וְאֶדְמָה עַל רֹאשׁוֹ לביטוי האסון הכבד שאירע. ^{יג} וַיָּבֵא, וְהֵנִה עֲלָיו יָשֵׁב עַל הַכֶּסֶּא לַיָּד דְּרוֹךְ, על אם הדרך ^{יד} מִצִּפָּה לְשִׁמוֹעַ חֲדָשׁוֹת, כִּי הָיָה לְבוֹ חָרָד עַל אֲרוֹן הָאֱלֹהִים, שהוא כלי הקודש הפנימי ביותר שמעולם לא הוצא ממקומו. לא ברור אם עלי תמך בהוצאת ארון האלוקים למלחמה אם לאו; מכל מקום מכך חרד ביותר. וְהָאִישׁ הָרַץ בָּא לְהַגִּיד עַל הַמַּפְלָה הַגְּדוּלָה בְּעִיר – וַתִּזְעַק כָּל הָעִיר. הבשורה גרמה למהומה.

^{יד} וַיִּשְׁמַע עֲלָיו אֶת קוֹל הַצִּעָקָה, וַיֹּאמֶר: מָה קוֹל הַהֶמּוֹן, ההמיה, או ההמולה ^{טו} הַזֶּה?

וְהָאִישׁ מֵהָר, וַיָּבֵא וַיַּגִּד לְעֲלִי. מלכתחילה התכוון להודיע לעלי, הכהן הגדול, המנהיג והאב, אבל מכיוון שלא היה זה מידע סודי אלא אסון פומבי, התעכב בדרכו וסיפר לאנשים נוספים. ^{טז} וַיַּעֲלֵי הָיָה אִישׁ זָקֵן בֶּן תְּשַׁעִים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה, וַעֲיִנָּיו קָמָה, פסקו מלתפקד, וְלֹא יָכוֹל לְרֹאוֹת.

^{טז} וַיֹּאמֶר הָאִישׁ אֶל עֲלִי: אֲנֹכִי הָאִישׁ הַבָּא מִן הַמַּעְרָכָה, וְאֲנִי מִן הַמַּעְרָכָה

קרב אבן-העזר

הַיּוֹם וַיֹּאמֶר מַה־הִיָּה הַדָּבָר בְּנִי: וַיַּעַן הַמְּבַשֵּׁר וַיֹּאמֶר נָס יִשְׂרָאֵל^י
 לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים וְגַם מִגַּפָּה גְדוֹלָה הִיָּתָה בָּעַם וְגַם־שָׁנִי בָּנִיךָ מֵתוֹ
 חָפְנִי וּפְיִנְחָס וְאַרְזֹן הָאֱלֹהִים נִלְקַחְהָ: וַיְהִי כִּהִזְכִּירוּ ׀ אֶת־אַרְזֹן ׀^ח
 הָאֱלֹהִים וַיִּפֹּל מֵעַל־הַכֶּסֶּא אַחֲרָנִית בְּעַד ׀ יַד הַשַּׁעַר וַתִּשְׁבַּר
 מִפְּרָקְתּוֹ וַיָּמָת כִּי־זָקֵן הָאִישׁ וְכָבֵד וְהוּא שָׁפֵט אֶת־יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע־
 שָׁנָה: וְכָלְתּוּ אִשְׁת־פְּיִנְחָס הָרָה לָלֶת וַתִּשְׁמַע אֶת־הַשְּׂמוּעָה אֶל־^ט
 הַלֵּקֶחַ אַרְזֹן הָאֱלֹהִים וּמַת חֲמִיָּה וְאִישָׁהּ וַתִּכְרַע וַתֵּלֵד כִּי־נִהְפְּכוּ
 עָלֶיהָ צָרִיָּה: וְכַעַת מוֹתָהּ וַתִּדְבַּרְנָה הַנְּצַבּוֹת עָלֶיהָ אֶל־תִּירְאֵי ׀^כ
 כִּי־בֶן יָלַדְתָּ וְלֹא עָנְתָהּ וְלֹא־שָׁתָה לָבֶה: וַתִּקְרָא לַנֶּעַר אֵי כְבוֹד ׀^{כא}
 לְאֹמֶר גָּלָה כְבוֹד מִיִּשְׂרָאֵל אֶל־הַלֵּקֶחַ אַרְזֹן הָאֱלֹהִים וְאֶל־חֲמִיָּה
 וְאִישָׁהּ: וַתֹּאמֶר גָּלָה כְבוֹד מִיִּשְׂרָאֵל כִּי נִלְקַח אַרְזֹן הָאֱלֹהִים: ׀^{כב}
 וּפְלִשְׁתִּים לָקְחוּ אֶת אַרְזֹן הָאֱלֹהִים וַיְבֹאֵהוּ מֵאֲבֵן הָעֶזְרֹ אֲשֶׁדּוּדָה: ׀^{כג}
 וַיִּקְחוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־אַרְזֹן הָאֱלֹהִים וַיְבֹאוּ אֹתוֹ בֵּית דָּגוֹן וַיַּצִּיגוּ אֹתוֹ ׀^{כד}
 אֶצֶל דָּגוֹן: וַיִּשְׁכְּמוּ אֲשֶׁדּוּדִים מִמַּחֲרָת וַהֲנִה דָּגוֹן נָפֵל לִפְנֵי אֲרֻצָּה ׀^{כה}

ביאור | נסתתי, ברחתי היום. ומשמעות הדבר – שאין בפי בשורות טובות. ויאמר: מה היה הדבר, בני? למרות זקנותו עלי מודע למצב והוא שומר על כבוד משרתו.

י' ויען המבשר ויאמר: נס ישראל לפני פלשתים, הפסדנו במלחמה, ולא זו בלבד – גם מגפה, מכה גדולה, שחלליה רבים הייתה בעם, ונוסף על כך, מבחינתך האישית, גם שני בניך מתו, חפני ופינחס, והנורא מכול – וארון האלהים נלקחה, נלקח.

יח ויהי כהזכירו את ארון האלהים שנלקח בשבי, ויפל עלי מתוך זעזוע

<p>הרחבות 'עלי ישב על הכסא יד דרך... והוא שפט את ישראל ארבעים שנה' סמכויותיו המעשיות של עלי היו מוגבלות, אך הוא היה מנהיג כללי שנחשב שופט ישראל תקופה ארוכה. גם בתחילת הסיפור (לעיל א,ט) וגם בסופו (בפרקנו פס' יג), מתואר עלי היושב בפתח על כיסא, צופה ומביט בבאים. אולי תמונה זו רומזת על אופיה של הנהגת עלי הכהן ותקופתו.</p>	<p>'וכעת מותה... ותקרא לנער אי כבוד' סיפור לידה זה דומה לסיפור לידתו של בנימין. בשם 'בן אוני' ביטאה רחל את כאבה ואת המוות המתקרב, אבל השם השלילי שנתנה האם הוחלף ל'בנימין' וכך נשאר (ראו בראשית לה,יח). כאן, לעומת זאת, המשך הילד להיקרא בשמו כל שנותיו מפני שלא באה נחמה על אבדן הכבוד מישראל ביום לידתו.</p>
---	--